

SIRPJA VASAR

23

EESTI NSV KULTUURIMINISTEERIUMI, KIRJANIKE LIIDU, KUNSTNIKE LIIDU JA
REEDEL, 4. JUUNIL 1971. A. KOLMEKÜMNE ESIMENE AASTAKÄIKHELILOOJATE LIIDU HÄÄLEKANDJA
HIND 5 KOP.

RIIGIEKSAMITELT KONSERVATOORIUMIS

Vabariigi kõrgemates kunstipäevades käivad riigieksamid. Tallinna Riiklikus Konservatooriumis tootlevad tänava kõrgema haridusega muusiku diplomit 43 noort. Kõige olulisemaks peab iga lõpetaja erialaeksami, mis nõudlavalhetusel paljudel juba möödus, paljudel veel ees oli. Meie fotokaamera tabas pärast edukat erialaeksami lauleriala lõpetajaid Heino Vompit ja Aleksander Sarapuud (parempoolsel pildil). Vasakpoolsel pildil on enne „Jallemineku“ oma õpetajalt prof. G. Ernesaksalt viimaseid nõuandeid saamas koorijuhimise eriala lõpetajad Ülle Reino ja Ene Lillepärk. Pildil (all) valmistuvad kammeransambli eksamiks viiuleriala lõpetaja Andres Laan ja klavereriala lõpetaja Peep Lassman, kolmandaks partneriks on neile III kursuse üliõpilane Allar Kaasik.

Millise hinde keegi saab, otsustab riigieksami komisjon: prof. Hugo Lepiurum, prof. Edgar Arro, prof. kt. Herbert Laan, dots. Sergei Simonov (komisjoni esimees), rektor Viktor Gurjev, prof. Vladimir Alumäe, prof. Paul Karp, prof. Villem Reiman (pildil ülal, vasakult).

Konservatooriumi lõpetajate kontsertaktus on 12. juunil „Estonia“ kontserdisaalis.

GRUUSIA TULEB LÄHEDALE

Ainult pisut üle kahe nädala on jäänud Gruusia NSV kultuuripäevade alguseni meie vabariigis — 23. juunil toimub Tallinnas „Kalevi“ spordihallis, sellel tähtsal sündmuse avakontserdil, Seejärel kuulatakse gruusia kunstimeistrid paljusid meie vabariigi linnu ja asulaid. Praegu tehakse Gruusia NSV-s ettevalmistusi võõrusõiduks ja meil püütakse mõelda kodule, et külalised kaune Kaukaasia ruupist loodi väärtiselt vastu võtta, et nad siin end koduselt tunneksid. Viimaste nädalate ilmasit ikatahes eeldab seda! Ometi on mõningaid probleeme ning kümneid pisiasju, mis tuleb võõrustajatel nii suurte kunstipidustuste ajaks lahendada. Nendega tegelevadki praegu mitmesuguste alade komisjonid, kogu seda laadi tööd aga koordineerib kultuuripäevade organiseerimise staap, mille eesotsas on Kunstide Valitsuse juhataja Vambola Markus. Temalt pärisimegi:

Mitmendat korda saarane kunstipidu meil aset leiab ja mis on kultuuripäevade eesmärk?

Gruusia NSV kultuuripäevad on meie vabariigis seitsmes omataoline üritus. 1960. aastal käisid külas Ukraina kunstimeistrid, 1963. aastal võisime tutvuda moldaavlaste kunstiga, 1964. aastal saabusid armeenia kunstisaadikud, 1966. aasta kevadel esinesid Vene NFSV nimekad kunstimeistrid ning kuulsad kollektiivid. 1968. aastal saime pildi Usbeki NSV kunstist ning kultuurist ja 1970. aastal nägime Mari ANSV kunstikollektiive. Muidugi on järgnenud iga rahva kunstisaadikute külastärgule vastuvõtt või olemine ise esimestena olnud külalisteks. (Muide, neil päevil saabus Eesti NSV Kultuuriministeeriumile kutse vastukülaskäiguks Mari ANSV-sse). Nii on eesti kunst jõudnud vahetult paljude kaugete sõpradeni, aidates neil konkretiseerida ettekujutust meie maast ja rahvast, olnud sillaks uute sõprussidemete loomisel. Selliste ürituste üllas mõte aga ongi vennasvabariikide kunstiaarete ning kultuuri vastastikuse tundmaõppimise võimaldamises ning rahvaste sõpruse süvendamises. Kultuuripäevade ning kunstidekaadide suur kasutegur aga tuleneb nende ürituste ühest kõige iseloomulikumast joonest — massilisusest. Ühe liiduvabariigi kunstrahva paremiku püüab anda ulatusliku tähtsuse oma maa kunstielust teise vennasvabariigi kõige laiemale kuulajas-vaatajaskonnale nõnda, et kollektiivid esinevad ühel ajal paljudes linnades ja asulates, tehes, soovhoosides ja kolhoosides. Nii tõstabki dekaadivorm ühe või teise vennasrahva kunsti tähelepanu keskpunkti.

Kui palju seekord külalisi oodatakse?

Üle paarisaja. Suurim kollektiiv on Gruusia Riiklik Teeneline Rahvatantsuansambel, kuhu kuulub 65 inimest. Järgmisena tuleks nimetada Gruusia Riikliku Filharmoonia 22-liikmelist kammerorkestrit, mida juhatavad Gruusia NSV rahvakunstnik Marine Jašvili ja Gruusia NSV teeneline kunstnik Igor Poltkovski. Hästi tuntud on IV üliõpilise estraadikonkursi laureaat vokaal-instrumentaalansambel „Dielo“ 14-liikmelises koosseisus. Ansambli kunstiline juht on Amiran Ebralidze. Arvuliselt niisama suur on ka vokaal-instrumentaalansambel „Iveria“. Kõrge kunstitasemega on kultuuripäevadele saabus Gruusia Riiklik Trio, kuhu kuuluvad rahvusvaheliste võistluste laureaadid, Gruusia NSV teenelised kunstnikud Marine Mdivani, Liana Isakadze ja Tamara Gabarashvili, ning Gruusia Riiklik Kvartett koosseisus Konstantin Vardelli, Givi Melikishvili, Nodar Zevanija ja Gruusia NSV teeneline kunstnik Georgi Barnavishvili.

Teatrikollektiivi seekord Tallinna ei tule, kuid RAT „Estonia“ lavastustes teevad kaasa mitmed nimekad gruusia lauljad. Nii esinevad 25. juunil „Trubaduuri“ Gruusia NSV rahvakunstnik Medea Amiranašvili (Eleonora) ja Nodar Andguladze (Manrico), 26. juunil „Rigoletto“ nimiosas NSV Liidu rahvakunstnik Petre Amiranašvili ja Hertsoina Gruusia NSV teeneline kunstnik Amiran Gagua, 27. juunil „Lucia di Lammermoori“ nimiosas Natela Tugusi.

Dekaadile saabusid ka Gruusia loovate liitude delegatsioonid — kirjani-

kud, kunstnikud, heliloojad, teatritegijad, kineastid, ajakirjanikud, raadio- ja televisioonitöötajad.

Missugused üritused peale kontserdi- de on veel kavas?

Kunstipidu avapäeval, 23. juunil avatakse Tallinna Kunstihoones ulatuslik Gruusia dekoratiiv- ja tarbekunstinaütus. Ühingu „Teadus“ saalis pannakse välja fotonaütus, mis tutvustab gruusia arhitektuuri. Järgmisel päeval algab Tallinnas ja vabariigi teistes linnades ka gruusia filmikunsti tutvustav festival. 24. juunil on Tartus gruusia meistrite maalinäituse avamine. Pärnu Draamateatris avatakse fotonaütus „Nõukogude Gruusia“.

Missugustes linnades ja asulates külalised esinevad?

Oleme püüdnud külaliskollektiivide marsruute koostada nii, et suurest kunstipeost saaksid osa võimalikult paljud. Näiteks esineb Gruusia Riiklik Teeneline Rahvatantsuansambel peale Tallinna veel Pärnus, Tapal, Sillamäel, Kohtla-Järvel ja Narvas. Ansambli „Dielo“ saab näha-kuulda Pärnus, Haapsalus, Viljandis, Võrus, Valgas, Tartus, Jõgeval ja Põltsamaal. Ansambli „Iveria“ kontserdid ulatuvad aga ka Kingisseppa ja Orissaarde. Peale pooleaja kontserdi on külaliskollektiividel kavas ka kohtumised teha- stes, soovhoosides ja kolhoosides, kus enesestmõistetavalt ka nende kunstilist külakosti nautida võib.

Gruusia kultuuripäevade lõppkontsert toimub 2. juulil „Kalevi“ spordihallis. Seilest võtavad osa ka meie vabariigi kollektiivid — Riiklik Akadeemiline Meeskoor, sümfooniaorkester jt.

KULTUURITÖÖTAJAD
KOHALIKE NÕUKOGU-
DE SAADIKU-
KANDIDAATIDEKS

Kohalikesse nõukogudesse on registreeritud saadikukandidaatideks ka rohkesti kultuuri alal töötajaid. Peale meie ajalehe eelmistes numbertes mainitud on saadikukandidaatideks Tallinna linnanõukogusse registreeritud Eesti NSV Riikliku Kunstiinstituudi graafikakateedri juhataja Paul Luhten, „Õhtulehe“ toimetaja Heino Dengo, linna kultuuriosakonna juhataja Luule Mikk ja linna paarhihtekt Dmitri Bruns. Tallinna Keskrajooni TSN saadikukandidaatideks registreeriti Eesti NSV TA Keele ja Kirjanduse Instituudi teaduslik töötaja Elli Riikoja, V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitleja Salme Reek, kirjastuse „Valgus“ ENE peatoimetuse toimetaja Olaf Luhar, Eesti NSV Riikliku Vene Draamateatri näitleja ja Ninel Järvisson, Eesti NSV Riikliku Filharmoonia pianist-kontsertmeister Vaikke Vahi, filmistuudio „Tallinnfilm“ kroonika- ja dokumentaalfilmide operaator Toivo Kuzmin ning Tallinna Arhitektuuri ja Planeerimise Valitsuse arhitekt Vaikke Bremse; Kalinini rajooni nõukogusse Eesti NSV Riikliku Noorsooteatri näitleja Mari Tamm ning Mererajooni nõukogusse Tallinna Arhitektuuri ja Planeerimise Valitsuse arhitekt Raivo Herma, Eesti Televisiooni režissöör Ants Kivirähk, ajalehe „Noorte Hääl“ vastutava sekretäri asetäitja Jaano Kangur ja „Õhtulehe“ kirjanduslik kaastööline Koidula Viirmaa.

Kohtla-Järve rajooninõukogu saadikukandidaatideks registreeriti rajooni kultuuriosakonna juhataja Raimond-Anton Hindpere, Kohtla-Järve kinovõrgu direktor Edgar Paal ja Soonurme raamatukogu juhataja Koidu Leppik ning linnanõukogusse Kohtla-Järve lastemuusikakooli õpetaja Aime Kiisla, linna kultuuriosakonna juhataja Ernst Strik ja ajalehe „Leninlik Lipp“ toimetaja Erich Smider; Kingissepa rajooninõukogusse Viidumäe Riikliku Looduskaitseala juhataja Mari Reitalu; Pärnu rajooninõukogusse rajooni kultuuriosakonna juhataja Ilmar-Johannes Ehvart ja Suurejõe maakultuurimaja juhataja Erna Saabas ning linnanõukogusse linna kultuuriosakonna juhataja Hilja Treuberg, J. Semperi nimelise Pärnu Linna Keskraamatukogu direktor Ilme Kallasmaa, raamatukaupluse „Looming“ juhataja Elvi Tamm, L. Koidula nim. Pärnu Draamateatri direktor Arnold Ebrok ja linna paarhihtekt Arpad Andreiler; Viljandi rajooninõukogusse rajooni lasteraamatukogu juhataja Salme Reier, teatri „Ügala“ direktori kohusetäitja Heino Torga ja Nula keskkooli raamatukogu juhataja Lilili Arraste ning linnanõukogusse linna ehitus- ja arhitektuuriosakonna juhataja Olo Stöör, Viljandi Kultuurharidustöö Kooli direktor Jaak Moks, ajalehe „Tee Kommunismile“ toimetaja asetäitja Johannes Tetsmann, Viljandi rajooniraamatukogu juhataja Viivi Koidi ja teatri „Ügala“ helirežissöör Valeri Lukka; Rakvere rajooninõukogusse ajalehe „Punane Täht“ toimetaja asetäitja Johannes Vaimets ja Uhtna kolhoosi klubi juhataja Oie Nappu; Haapsalu rajooninõukogusse Nõhhiimovi-nim. kalurikolhoosi klubi juhataja Helga Roberg ja ajalehe „Tõrerahva Lipp“ toimetaja Endel Adam; Jõgeva rajooninõukogusse rajooni kultuuriosakonna juhataja Hilja Alide Toome ja ajalehe „Punalipp“ toimetaja Olga Uulits; Hiiumaa rajooninõukogusse kultuuriosakonna juhataja Liivi Vosa ja ajalehe „Nõukogude Hiiumaa“ toimetaja Kaljo Iius; Põlva rajooninõukogusse ajalehe „Koit“ toimetaja Valve Talumees; Võru rajooninõukogusse kultuuriosakonna juhataja Ilmar Kudu ja Fr. R. Kreutzwaldi nim. Memoriaalmuuseumi direktor Aleksander Krull; Valga rajooninõukogusse Tõrva lasteraamatukogu juhataja Elga-Alide Ainvere, rajooni kultuuriosakonna juhataja Aleks Raja ja ajalehe „Kommunist“ toimetaja Oliver Uibo ning linnanõukogusse rajoonikultuurimaja direktor Heino Keskpalu; Paide rajooninõukogusse Imavere kultuurimaja direktor Aino Kärt ja ajalehe „Võitlev Sõna“ toimetaja Heino Heinio; Tartu rajooninõukogusse kultuuriosakonna juhataja Robert Noobel.

Meie saadikukandidaate

Palusime Eesti NSV Ülemnõukogu saadikukandidaati, Eesti NSV Kunstnike Liidu juhatuse esimeest Ilmar Torni vastata küsimusele, kuidas ta kujutleb saadikuülesandest, missuguste probleemide lahendamist peab kunstirahva esindajana oluliseks.

Kõige muu kõrval, mis kuulub saadiku tavalise tegevuse juurde, nagu valijate vastuvõtmine, nende murede lahendamine jne., pean endale tähtsaks hoolitsemist meie inimeste esteetilis keskkonna loomise eest. Laias laastus võetuna — alates disainist, s. o. tööstusseadmetest, meie igapäevaste tarbeesemete kujundamisest kuni monumentaal-dekoratiivkunsti, arhitektuuri ja kunsti sünteesini välja. Kui palju sel alal ka tehtud pole, näib, et mõnede asjade paikapnemiseks on ikkagi vabariigi kõrgeima organi kõnetooli vaja.

Näiteks kas või niisuguseks asjaks: tänapäevase kunstiinstituut välja esimese projekti disainereid, kunstnikke, kes on kutsutud kujundama tööstuslikku keskkonda, masiniliselt toodetavaid esemeid. Lähema viie aasta jooksul saab disainereid umbes viiskümmend, samal ajal aga näevad vastavad plaanirahvad ette vaid vähest tootlarakendamist. Järelikult ei tunta tegelike vajadusi, ei ole täit koordinatsiooni asjaomaste asutuste vahel. Ometi kasvab tung kaunimate, esteetilisemate tööstustoodete, hästi dekoreeritud vaateakende ja reklaami, meeldivalt sisustatud töö- ja ametitruumide poole pidevalt, on hakatud tõsiselt huvi tundma asulate ja linnade tervikliku visuaalse pildi vastu. Mitmelgi pool on aru saadud kunstilise kujunduse vältimatusest ja peagi leitakse, et kunstnikuta ei saa kuidagi läbi.

Näen aega, mil mitte ainult käitis, vaid ka seda tundsi kunstnikke, hiljutisel kohtumisel revolutsiooni- ja sõjaveteranidega. Üht-teist on küll tehtud, kuid asi edeneb siiski visalt, eriti kui seda võrrelda olukorraga mõnedes teistes vennasvabariikides. Lätis, Gruusias, ennekoike Valgevenes (monumentide poolest juhtivaks saanud vabariigis) näeb viimastel aastatel valminud suuri ja suurejoonelisi monumente, mille kõrval pole meil midagi tähendusväärsemat seada. Ega eesti kunstnikel jää oskusest, tahtmisest ja mõistmisest puudu, energiat ja potentsiaalseid võimeid jätkuks. Takistused seisavad materiaalses tingimustes — vajalike kiviraiumise, metallivalu jmt. töökodade taga, rääkimata eksperimentaalbaasist, kus kujurid saaksid katsetada, oma kavatsusi läbi proovida.

ILMAR TORN

hetult töövaljakusele, mida muide ka tööstusspühholoogid on veenvalt tõendanud.

Nii et mõtlemist-tegemist siinvaldas jätkub. Seni aga pole me saanud veel nii kaugele, et oleksime loonud normaalsed tingimused vabariigi klassikunsti arendamiseks, näiteks avanud „Tarbeklaasi“ ettevõtte juurde eksperimentaalosakonda. Jällegi arusaamise ja koordineerimise küsimus.

Mis puutub kujutava kunsti vahetusse kontakti rahvaga, siis praegu püsib peaaegu ainukeses vormina näitus. Ka kõige paremal juhul saab näitustest osa vaid murdosa elanikkonnast. Et panna kunsti laiemalt mõjuma, peame soodustama monumentaal-dekoratiivkunsti levikut linnades ja maal, haljasaladel, ühiskondlike hoonete välis- ja sisekujunduses, mälestussammasena ja kaunistuselementidena. Kui suur võlg lasub kunstnikul ajalooliste paikade, Oktoobrirevolutsiooni, Koduõja ja Isamaasõja võitlustega seotud sündmuste, kangelaste kalmude väärilisel tähistamisel,

sedatundsi kunstnike hiljutisel kohtumisel revolutsiooni- ja sõjaveteranidega. Üht-teist on küll tehtud, kuid asi edeneb siiski visalt, eriti kui seda võrrelda olukorraga mõnedes teistes vennasvabariikides. Lätis, Gruusias, ennekoike Valgevenes (monumentide poolest juhtivaks saanud vabariigis) näeb viimastel aastatel valminud suuri ja suurejoonelisi monumente, mille kõrval pole meil midagi tähendusväärsemat seada. Ega eesti kunstnikel jää oskusest, tahtmisest ja mõistmisest puudu, energiat ja potentsiaalseid võimeid jätkuks. Takistused seisavad materiaalses tingimustes — vajalike kiviraiumise, metallivalu jmt. töökodade taga, rääkimata eksperimentaalbaasist, kus kujurid saaksid katsetada, oma kavatsusi läbi proovida.

Aga dekoratiivvormid — pargiskulptuur jmt., mis sobivad hästi ka sovhooside-kolhooside keskustesse või vauadesse mõisaparkidesse, kus majandikeskused sageli asuvad, — ka nende viljelemine on suuresti tehnilistest võimalustest. Näiteks J. Gagarini nimeline sovhoos on avaldanud soovi soetada kosmonautikaga, esimese kosmoselennu teenaga seotud skulptuuri. Sääraseid tellimusi on laekunud mujaltki. Paraku ei jõua neid veel kõiki täita. Analoogiline olukord valitseb seinapannode, krohvimaalide, mosaiikide, vitraazide tootmisel. Nende nappus on ühele tehnilise külje peale ka sotsiaalsete tellimuste vähesusest. Asi puudutab arhitektuuri ja kunsti sünteesi, milleni ei jõuta lihtsalt liitmisel teel. Probleemid ulatuvad sügavamale ja ootavad praktilist lahendamist. Loodetavasti kujuneb positiivseks näiteks uue Raadiomaja madal-

osa sise- ja välisseinte kujundus, mida kavandavad reljeefskulptuuriga Riho Kuld ja mosaiigiga Enn Põldroos.

Eespool nimetatud kuulub n.ö. näitusevälise kunsti hulka. Näitustegevus sellest sugugi ei vähene. Kulastajad tuleb üha rohkem, huvi näituste vastu kasvab, mida võib ilmselt ka väljapanekute sisukuse, mitmekesisuse ja köitvuse arvele panna. Teiselt poolt — me ei tunne täpsemalt vaatajate reageeringuid, hinnanguid, soove, nende sotsiaalset struktuuri. Opereerime meelsasti hiiglaarvudega, nagu ümmarguselt 800 000 näitusekülastajat aastas. Aga kunsti publiku suhtumise sügavam analüüs, mille teadmine mõjutaks kindlasti kunstnike loomingulisi kavatsusi, ootab alles tegemist. Eesti NSV Teaduste Akadeemia linis on nüüd vastavad uurimised käiku pandud, projekt tehtud ja grupp loodud. Ehk saame mõne aja pärast selgema pildi rahva kultuurihuvidest, mis mõjutavad määravalt ka kunsti propagandaplaneerimist.

Kui suudaksin ka eespool mainitud lühikeses midagi edasi viia, et teha, peaksin oma saadikutööd mitte viljatuks.

Vestlus Olev Jõega

Olev Jõgi sai tänavuse kirjanduse aastapremia laureaadiks mullu „Loomingu“ Raamatukogus ilmunud Vassili Belovi jutustuse „Igapäine asi“ tõlke eest. Ilukirjanduse tõlkeid, niisugust vene kui ka valgevene ja poola keelest, on talt ilmunud pikema või lühema vaheajaga järele 1957. aastast alates, sellestamast aastast, mil Olev Jõest sai kuukirja „Keel ja Kirjandus“ toimetaja. Hoopis varem oli ta oma nime tunnus teinud kirjanduskriitikuks. Vabariigi kriitiku esiritta kuulub ta praegugi. Seepärast küsingsi, kelleks ta end ise rohkem peab — kas tõlkijaks või kriitikuks.

Niisugune küsimus ei tulnud talle ootamatult, seda olevat varemgi päritud.

„Enamiku ajast ja suurema osa vaimseid pingutusi on võtnud toimetamine. See on mu põhiline töö.“ Teisele kohale asetab ta kriitika, mis ka esimesega seotud, ja alles kolmandaks ilukirjanduse tõlkimise. „Kui mulle preemia langes just tõlkimise eest, mitte toimetamise ega kriitika eest, millega olen ennast hoopis rohkem kulutanud, — ju siis see näitab, et loomingulistel aladel on üldse loorberid kergemad tulema, ja kes neid ihaldab, argu hakaku üalgi kriitikuks ega toimetajaks.“

Kas sa võiksid öelda nüüd, kui on mõnda aega niisugust ühte kui ka teist tehtud, et tõlkimine on sul tulnud abiiks kriitikas ja kriitika tõlkimisel?

Ma ei ole oma praktikas kogenud, et nad võiksid teineteist eriti toetada. Muidugi, kui mõne autoriga süstemaatiliselt tegelda, siis peab tõlkija ka palju muud kirjandust peale tõlgitava teose läbi uurima. Mitmete minevikuautorite puhul on see lausa paratamatu. Näiteks Shakespeari tõlkimisel on filoloogilised probleemid isegi suuremad kui loomingulised. Mõnede tõlgete puhul aga saab hakkama ka ilma suurema eeltööta. Minul ei ole selles osas erilist vaeva tulnud näha. Ja üldse — tõlkija tekstianalüüs on teistsugune kui kriitika puhul.

Väga palju tõlkimisel saadust läheb mul lihtsalt kaduma ja just sellepärast, et mul alaks pole algupärase looming. Pärast seda kui oled tegelnud pool aastat nõudliku autoriga, on peaaegu võimatu lugeda kesist teksti, mille juures on vähe või pole peaaegu üldsegi mitte vaeva nähtud keele kallal. Aga niisugust ilma vaevata paberile pandud vedelat ja logisevat teksti ilmub meil väga palju, isegi tuntud kirjanike sulest. Nii et stiililunnet arendab töö hea originaali tõlkimisel küll, mistõttu see omakorda teritab silma käsikirjade redigeerimiseks. Toimetamistöö on mul tõlkimisest saadud kogemustest palju kasu olnud. Ka on sütkaudu suurenenud nõudlikkus omaenda sõna suhtes. Isegi kõige lihtsamate asjade paberile panemine muutub tihtipeale raskeks ülesandeks.

Vassili Belovi rahvaliku kõnekeele edasiandmine eesti keeles polnud küllalt vist eriti kerge ülesanne. On see su kõige rohkem vaeva nõudnud tõlge?

Kõige raskem mitte. Isaak Babeli „Odesa lugude“ tõlkimine oli raskem, tema kalal tuli rohkem vaeva näha. Arvan, et üks põhjusi, miks Belovi tõlge tähelepanuväärne kerkis, on selles, et meie urbaniseerunud kirjarahvas on eesti rahvakeele lihtsust ära unustanud. Ta ei tea enam, kuidas lihtinimene räägib. Kui nüüd äkki niisuguse keelega kokku puututi, siis leiti, et see on midagi erilist. Erilist selles midagi pole, asi on täiesti „igapäine“. Muide, väide, et ma originaali dialoogi vastena kasutan üksnes saare murret, ei ole päris täpne. Taotlusseks oli luua mingit sünteesi mitme murde joonest. Aga ju siis kodumurre, mida inimene loomulikult kõige paremini tunneb, on siiski nii tugev, et ta teiste murrete elementidele varjab. Originaal saavutab oma rahvapärases põhiliselt murdesüntaksil arvel, mis vene keeles on palju rikkam kui eesti keeles. Lugesin enne tõlkimisele asumist eesti muinasjutte, et seal niisuguse lause edasiandmiseks, s. o. meie murdesüntaksiga tutvumiseks, abi saada, aga pean ütleva, et palju targemaks ma ei saanud. Eesti muinasjutu süntaks on küllalt kirjakäelelähedane. Süntaksilised murde- ja rahvapärased jooned tuli millegi muuga asendada. Aga millega? Jäid sõnavara, fraseoloogia ja murdemorfoloogia, millest toimetusele osasid siiski liigseks ajale kogenud, et peamine, mida rahvapärases keelega teoseid tõlkija peab tundma, on rahvapärane fraseoloogia, mida aga tal pole kuskilt võtta. Hädasti oleks vaja üht praktilist kasutuseks mõeldud fraseoloogiat sõnaraamatut. Vaka „Suured nädal murdsid päid...“ ei suuda loomulikult seda lühka keeleteadlaste töös täita. Fraseoloogia, mida mina tõlgetes olen kasutanud, on enamasti oma kõrva tagant vähe otsitud.

Kokku võttes olid raskused Belovi juures mulle siiski rohkem nahka mööda kui Babeli puhul. Babeli keelele ei olnud eesti keelest tihtipeale midagi adekvaatset vastu panna.

Moskva teatris „Sovremennik“ toodi lavale Raimond Kaugveri näidend „Oma saar“. Lavastaja Vene NFSV teeneline kunstnik Galina Voltsek, kujundus Lätti NSV teenelisel kunstnikult Mark Kitajevilt. Pildid: (vasakult) Jaanus (V. Sazonjev), Homo (A. Kutuzov), Vilma (A. Voznessenskaia), Niglas (S. Sklovski).

Kirjanike kongressi eel 12. ja 13. heldeit meie ajalehtede-ajakirjadega ette, et nad tõlkeilukirjandust oma huvivirringis pole suutnud hoida. Mida arvavad sellest etteheitest sina kui „Keel ja Kirjandus“ toimetaja?

Eriti kerge on niisuguseid pretensioone esitada neil, kes seisavad niisuguste tõlkeilukirjanduse tootmisest kui ka toimetamisest eemal ega tunne üksikasju. Tõlkeilukirjanduse järjekindla avalduse sisseviimine algupärase kirjandusprotsessi vaatlusse pole minu arvates ka päriselt õigustatud. Muidugi ei arene meie kirjandus isoleeritult. Aga sellise nõudmisega on segi aetud kaks eri asja. Ma ei usu, et tõlkeilukirjandus võtaks samavõrdset osa meie kirjanduse kujundamisest, nagu ta mõjutab lugede teadvust. Seda etteks.

Teiseks tuleks selgusele jõuda, kes peaks tõlkeilukirjandust retsenseerima ja kuidas seda kõige otstarbekam oleks teha. Tõsine kirjanduskriitiline analüüs nende kohta on enamasti ära tehtud juba ammu, me ei pade adekvaatse tõlgenduse andmiseks alati tõlkelehele ka mitte päris lähedale. Jaab tutvustus. Aga tutvustus jaoks peab olema teistsugune väljaanne, kui on seda teaduslike ülesannetega ajakiri. Ja on veel üks asi, mis tuleb nähtavasti arvesse. Meie algupärase kirjanduse retsensioon on praegu küllalt professionaalse taseme saavutanud. See teadmine võib säärast tutvustustele omagi tööd niisugusel tasemel teha, nagu analüüsiks algupärandeid. See on aga enamikul juhul võimatu. Nii et kriitikul endal seisab ees ka teatud psühholoogiline tõke. Meie oleme küll tõlkeilukirjandusega üsna sageli tegelnud, kuid tooreteelisel tasandil. Tähtsuste tõlkeid oleme jõudnud püüdnud retsenseerida, aga osa neistki oleme õigustamatult ära unustanud. Suurt tööpõldu näen tõlkeilukirjanduse tutvustamisel päevalehtede jaoks. Neis võiks selleks olla isegi regulaarne rubriik, mis ilmuks kindlas kohas ja kindlal ajal ja mida võiks sisustada väga hästi kas või üks kindel inimene.

Kaasvestleja oli Endel Mallene

Pariis: Aeg-ajalt, ikka ja jälle pöörduvad mõtted sinna tagasi. Lause imevärskeina on silme ees Pariisi bulvarid, väljakud, inimesed. Näiteks: kuidas saad unustada loojava päikese foonil kerkiivat Vaidukaart? Kõrvades löövad kajama „Marseljeesi“ helid; silme ees terendub Rude'i romantiline barjaljeef — vaimustushoos isamaa eest võitlusse minev rahvas. Ja ehkki Vaidukaart ei püstitatud Pariisi tänavatel löödud klassikaliste mälestuseks; assotsieerib purpursel taavalinal mallu vajutatud imposantne siluett mõtteid siiski punase Pariisiga; kes sada aastat tagasi julges üksi keset väenulikku ookeani heitsata punased täispurjed.

„Fluctuat nec mergitur“ — teda kõigutatakse, kuid ta ei upu — kõlab ladinakeelne kiri Pariisi purjelaevaga vapilt. Kahe tuhande aastane linn Seine'il on oma kuulsiirika ajalooa seda sümbolilt väärt. Ja ehkki siit on ka kõige süngemad reaktioonid jõutunud inimeste vabadusihale tallamist, on Pariis maailma silmis jäänud ikka ühe ja hea, ülla ja ilusa kandjaks, mitte kommunaaride mõrtsuka kindral Gallifet, vaid tänavapoiss Gavroche'i linnaks.

72 päeva heites kommunaaride punalipuline purjekas raha ja vägivalla mustade jõududega. Surmapõlgavad „taevavandajad“ tegid esimese praktilise katse asendada kaputäie üleolekut enamuse võimuga. Ja ehk-

ki punane Pariis ise tundus väenujõudude keskel vaid tühihe käputäiena, andus ta kogu olemusega revolutsioonile. „Tõttav, mõtle, võitlev, verest nõretav, kuid oma ajaloolise initsiatiivi tunnetamisest vaimustatud Pariis unustas peaaegu need kannibalid,

Punane Pariis

kes seisid tema värvate ees, ja andus vaimustusega uus ühiskonna üleschitamisele!“ kirjutas Karl Marx.

Montmartre

Lunastamise Chatelat' metrojaamas teise klassi piletid ja üsna varsti väljusime Tardieu kitsale tänavale. Siit on Pariisi kõrgeim koht juba kaega katsuda. Kuid viimane takistus — mitmesajastmeline trepp — on ka kõige väsitavam. Siis võtab õhtune rahvavool (turistid muidugi!) meid endaga kaasas ja kannab Tertre'i platsile välja. Montmartre'il viivad kõik teed sinna. Tertre oma

tänavakunstnikega on nagu magnet, mis eksotikajanaiseid rändureid kogu maailmast ligi tõmbab. Ja seal nad on — otse kohvipoodide kõrval roheliste puukroonide alla üleslõudud „ateljeed“ peremehed — habemikud ja habemeleta, „purukesed“ ja ilma,

jällegi traditsioonide jõul — sõitis siia võih-olla üsnagi kaugele, et lasta end laulatada Pariisi kohale kõrvas kirikus. Kas püüab mõnigi käsitööst üldistatatest mõelda, missugune võis Montmartre välja näha tol kaugele 18. märtsi hommikul? Kartmatu naiskommunaar Louise Michel on oma mälestustes püüdanud reed: „Montmartre ärkas...“

Algavas koidus kostsid häirekellad: lükkime, teades, et ülal ootab meid võitlusvõime armee, kuid me läksime mõttega surra vabaduse eest. Tundus, nagu oleks miski meid maast kõrgemale tõstnud. Kuigi me suure, tõuseb võitlusele kogu Pariis. On hetki, mil rahvajõuk kujutab endast inimkonna avangardi.“

Ei, need häirekellad ei kostnud valge baasilikakatedraali tornist. Pika Südamet kiriku kellad ei testanud Rahvusaardi võitlejatele ja kõigile pariislastele nendega arveid klaurima saadatud sõdurite saabumisest. Seda võimu ja vägevust rõhutavat jumalakoda siia veel ei olnud. See kerkis Montmartre'ile kui Pariisi Kommuni purustamise tähts.

Jah, maailmas on juba kord nii, et võimu ja jumuse monumentid seisavad sageli kõrvuti vabaduse ja humanismi omadega. Kuid tähelepanuväärne on see, et rahvas peab meelde ikkagi viimaseid. Mitte ainult turistidele, vaid ka pariislastele on Sacré-

Coeur vaid kirik, arhitektuurimälestis, samal ajal kui Pantheon oma kullatud kupliga on paljude suurte prantslaste nekropol. Selles on elu edasiivi igavene jõud, et rahvas kannab endaga kaasas ja päraneb uutele põlvtele alati oma siiramud püüdlused.

Hôtel de Ville

Pariisi südameks on Cité sur oma Hugo poolt ülistatud Jumalaema kirikuga. Jäpselt saare vastas, kui minna mööda Point d'Arcole'i silda üle Seine'i põhjapoolse haru, asub Hôtel de Ville — Pariisi raekoda. Sajandite kestel on hall massiivne kivihoone, mille torni tipus lookeb tuules sini-valge-punane rahvuslipp, olnud tunnistajaks kõigile Prantsusmaa poollina puudutanud sündmustele. Selle võlvide vahel on langenud otsuseid barrikadide ja rahvameelavalduste tulekamiseks; neid ukst on kuluatanud mündrikäisel haakristisidat kannavad okupandid, selles mojas kuulutati välja ka inimkonna esimene proletariaadi diktatuur. See oli 28. märtsil 1871. aastal.

Ajakirjanik-kommunaar Lissagaray kirjeldab seda peava nii:

... Raekoja fassaadi ette, otse keskmiste uste juurde, on ehitatud suur estraad. Vabariiki sümboliseeriv rinnakuju, mis kannab punast särpi ja mida ümbritsevad punaste

EESTI NSV KULTUURI-MINISTEERIUMI KOLLEEGIUMILT

Möödunud reedel toimunud kolleegiumistungil tehti kokkuvõtteid NLKP XXIV kongressile puhendatud kaheksandast teatrikuust, mis kandis devüüsi «Teater ja tööline». Ülevaatliskust ettekandest, millega esines Kunstide Valitsuse inspektor M. Teesalu, võis järeldada suurürituse õnnestumist: kasvas teatrite külastatavus, tõusis rahva huvi tänapäeva inimese mõttelaadi ja ellusuhtumist kajastava repertuaari vastu. Vabariigi kutselised ja rahvateatrid ning Teatriühing ja Teatri- ja Muusikamuuseum korraldasid või algatasid 879 mitmesugust üritust 234 623 külastajale. Seega tõi teatrikuu iga päev endaga kaasa 28 ettevõtmist 7500 inimesele. Mulluse teatrikuuga võrreldes suurenes ürituste arv 52 võrra. Sealhulgas andsid kutselised teatrid 382 etendust 140 000 külastajale. Kohumisi, arutelusid, konverentse jm. oli 204, kus viibis 23 400 külastajat. Rahvateatrid korraldasid 90 etendust 22 000 pealtvaatajale ning 123 teatripropaganda üritust, millest osavõtjate arv ulatus 14 000. Eesti NSV Teatriühingu liinis viidi läbi 27 teatripäeva, loominguilist õhtut ja kohtumist 4000 inimesele. Teatri- ja Muusikamuuseumi 14 kohtumisel, loengul ning 7 näitusel oli 23 000 külastajat. Võrreldes möödunud aastase teatrikuuga, kasvas külastatavus nii kutselistes kui ka rahvateatrites. Et seekordse teatrikuu eesmärgiks oli tööliskonna kaasahaaramine, siis toimus tööstustestvõtetes 77 üritust, millel käis 12 000 inimest. Samuti levitati tehastes ja mitmes kutsekoolis ankeeti, et selgitada noorte tööliste teatrikülastatavuse üldpilti ning huve. Ka seekord jätkusid teatriinimeste kokkusaamised koolinoortega — 145 korral olid näitlejad 26 500 õpilase külaliseks. Eesti NSV Teatriühingu korraldusel organiseeriti vabariigi koolides 8 teatripäeva. Eeskujul annavad sel alal Abja, Aravete, Marjamaa ja Ambla kool, kus juba hulk aastaid on korraldatud sisukaid ülekooolilisi teatripäevi. Aktiivne oli noorte osavõtt teatrialastest võistlustest. Noorsooteatritele esitati 168 võistluskirjandit (arvukalt oli osavõtjaid maakoolidest) ja 236 joonistust. Nukuteatritele saadeti 229 joonistust.

Aktiivseerus ka teatrisõprade klubide töö ja laienes nende ring — Teatriühingu juurde loodi uue klubi, kuhu registreerus hulk asjahuvilisi pealinna ettevõtetest ja koolidest. Sisukateks kujunesid seminarid — õpetajatele seminar «Teater ja kool» ja lasteasutuste pedagoogide teadmisi süvendav «Teatri osa lapse emotsionaalsel kasvatamisel». Viljandis. Väärbi märkimist teatripropaganda tugenevamine maal — 119 üritusest osavõtnute arv ulatus 19 000. Ja seegi fakt, et ühiskülastustekorras käib üha rohkem maainimesi stantsionaarsetel etendustel linnas.

Ettekandes rõhutati, et olulisel määral aitasid teatrikuu õnnestumisele kaasa ELKNU Keskkomitee, Haridusministeerium, Kõrgema ja Keskerihariduse Ministeerium ning esinakkordsetl ka Ametiühingute Nõukogu. Eriti agaralt löid mitmete ürituste teostegemisel sekka kommunistlikud noored. Ent ettekandes osutati ka mõnede ürituste ebaõnnestumisele, mida põhjustas eelkõige kohalike organisatsioonide või asutuste intsiatiivi puudumine.

Kolleegiumil võtsid sõna Eesti NSV Teatriühingu juhatuse esimehe asetäitja A. Päel, Noorsooteatri direktor E. Laks, RAT «Estonia» direktor R. Hammer, Kunstide Valitsuse juhataja V. Markus jt. Kokkuvõtet tehes pani kultuuriminister A. Laus kohalolijatele eriti südamele seda, et teatrid säilitaksid ja arendaksid edasi neid nii vajalikke kontakte, mis tekkisid paljude asutuste ja organisatsioonidega teatrikuu päevil.

1972. aasta märtsis korraldatakse IX vabariiklik teatrikuu, mis pühendatakse Nõukogude Liidu moodustamise 50. aastapäevale.

lippude kimbud, vaatab ja valitseb kogu rahvaskogunemist. Maja katusel ja vaatetornis lehvivad hiiglasunud punased vimplid, need tuleleegid, mis kuulutavad kogu Prantsusmaale head uudist. ... Estradi ees on lipud, nende hulgas mõned trikoloorid, kuid need kõik on punasega palistatud, kõik rahvavalitsuse sümbolid. Sel ajal kui plats täitub, kostavad laulud, orkestrid mängivad «Marsljessi» ja «Lahkumislaulu», trompeid hoiskavad. Kommuni vana suur-tükk muriseb jõe kaldal.

... Ei taheta enam kuulata ühtki kõnet. Hädaaegne jouab Ravier (Gabriel Ravier, Pariisi Kommuni aktiivne tegelane, Kommuni sõjakomisioni liige, kes kuulutas välja Kommuni valimiste tulemused. — V. P.) ühe pausi ajal hüüda: «Rahva nimel — Kommuni on välja kuulutatud!»

Üksains hää kahesaja tuhande inimese rinnast on vastus: «Elagu Kommuni!»

Nüüguist üldrahvalikku vaimustust nägi vana raekoda vahest alles 1944. aasta unustamatutel augustipäevadel, kui Kommuni linn tõusis kommunaaride lastelaste juhtimisel otsustavalt heitlusele enam kui neli aastat kestnud fasismüüke vastu. Kui lülitate regulaarvööd lõpuks kohale jõudsid, oli suurlinn Seine'il juba vaba. Siis voogasidki ajaloolistes paikades rõõmunuhangud, mida võib tunda rahvas, kes on end vabaks võidelnud.

ESTER MAGI

Eesti NSV teeneline kunstitegelane

Hellilooja Ester Magi sai kõrgema muusikaalase hariduse Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, mille lõpetas 1951. a. Mart Saare õpilase-na. Pärast stuudiumi Moskva konservatooriumi aspirantuuris (1951—1954) kutsuti ta tööle Tallinna konservatooriumi, kus õpetab muusikateoreetilisi dissipliine (analüüs, polüfoonia, partituuri lugemine jt.).

Ester Mäe loomingul nimistusse kuuluvad kontaant «Kalevipoja teekond Soomes», klaverikontsert, serenad viiulile ja sümfoniakoorile, sümfonia, kaks keelpillikvartetti, klaveritrio, ballaad viiulile ja klaverile, klaverisonaalt, tsükkel «Merestseenid», klaverile ning väikevormid mitmesugustele instrumentidele. Ester Magi on kirjutanud ka koorilaulu, millest mitmed on võitnud auhindu sellealastel võistlustel.

Ester Mäe loomingul on selgelt tajutavad sidemed rahvamuusikaga. Korduvalt on ta ka ise rahvamuusikatekstidele käinud. Rahvamuusikaga on seotud samuti Ester Mäe teaduslik töö «Eesti rahvalaule eesti noorkogude heliloojate loomingus».

TÕNU AAV

Eesti NSV teeneline kunstnik

Tõnu Aav (sündinud 1939. a.) kuulub Tallinna Riikliku Konservatooriumi lavakunstkateedri esimesse lennu (1961). Ta suunati näitlejaks V. Kingissepa nim. TRA Draamateatrisse. Peatselt läheb T. Aaval seliatööks kümme aastat näitlejatööd, mis on olnud talle nii pingelise töö, olüingute kui ka isikupära kujunemise aastateks. Ja tänaseks on T. Aavast saanud hinnatud lavajoudu, kelle osatäitmised on üha enam pälvinud tähelepanu ja tunnustust. Tema näitlejatööd iseloomustavad sõna väärustunnetamine ning sõna üha meeliskum valitsemine samuti püüd üha lakoonilisema karakterisuse poole kogu sisemaailma edasliandmisel. Nästi iseloomustab neid taotlusi T. Aava vaimsemad rollid — tõstus Caesar Rupi F. Dürrenmatti «Romulus Suures». T. Aavas ühendub andekus töökuse ja algatusvõimega. Iseseisva tööna sündis tema Kiinu Jõnn; on kujunenud ulatuslik isiklik repertuaar. Mitmeid silmapaistvaid osatäitmisi on T. Aav andnud ka telelavastustes ning kuuldemängudes.

NIKOLAI JEGOROV

Eesti NSV teeneline kunstnik

Nikolai Jegorov (sündinud 1915. a.) töötab näitlejana Eesti NSV Riiklikus Vene Draamateatris 1949. aastast alates. Teatrilase ettevalmistuse sai ta Moskva Kunstiteatri stuudios, mille lõpetas 1939. aastal. Pärast lühikest näitlejapöve Frunzes läks ta Siuru Isamaa sõjariinidele. A. Jegorovit on autasustatud Punatähe ordeni ning mitne medaliaga. Mõnda aeg töötas ta riinideatris ja aastail 1947—1948 A. Ostrovi nime Moskva Oblasti Draamateatris, kust siirduski Tallinnu.

A. Jegorovil iseloomustab andekas karakterilooming. Ta on valjendurikas ning leidlik komöödiak, kuid kordamööd draamades, mis nõuavad suuremat psühholoogilist süvenemist, sunnivad kõnelema võimekusest luua päludes žanrites. Nime tagem kas või tema viimaste aastate osatäitmistest Torpovi A. Tolstoi näidendis «Patent 119». Jakit M. Bulgakovi komöödiaks «Van Vasahelvit». Majorit Jegorovi näidendid «Obukku õõ» või Sarafanovit A. Vampilovi näidendis «Vanem poeg».

Kunstniku ja printsiipal-se kommunistina on N. Jegorovit kollektiivis suur autoriteet.

TAMARA SOONE

Eesti NSV teeneline kunstnik

Tamara Soone (sündinud 1940. a.) lõpetas 1959 aastal Tallinna Koreograafikooli ja töötab samast aastast alates RAT «Estonias». Andeka tantsijatari tõsine suhtumine kõigisse loominguilistesse ülesannetesse ning tõkous on kulundanud Tamara Soonele kümne loominguuasta jooksul ühe meile silmapaistvama balerini. Tema võimekusest kõnelevad peaosade täitmine balletides «Lutkede järv», «Giselle», «Coppelia», «Pähklipureja», «Unuv kunitar», «Poiss ja liblik», «Rigonda», «Künnel-salg», «Daphnis ja Chloee», «Amee-riklane Pariisis», «Don Quijote», «Paquita», «Gajane». Peale nimetatute on ta mitmes balletis täitnud teisi tahtsaid soolopartsiisid.

T. Soone on menukalt tantsinud Moskas, Leningradis, Riias ja Tashendis, aga ka Saksa DV-s, Kuubas, Poolas ja Austrias.

ILMA ADAMSON

Eesti NSV teeneline kultuuri-tegelane

Eesti NSV Ministrite Nõukogu Riikliku Kutselise Komitee J. Kreuksi nimelise Noorsoo Kultuuripalee teenelise tantsuansambli «Sõprus» ballettmeister Ilma Adamson on sündinud Haapsalus 1934. aastal. 1950. aastal hakkas ta tantsijana osa võtma Jaan Kreuksi nime Noorsoo Kultuuripalee U. Toomi juhendatud rahvatantsurühma tegevusest. 1955 aastast töötas Ilma Adamson juba ise kultuuripalee rahvatantsuõpetajana. 1982. aastal sai temast Eesti NSV teenelise tantsuansambli «Sõprus» ballettmeister.

Ilma Adamson, pedagoogilise andega ballettmeister, tegeleb ka tantsuloominguga. Ta on mitme uusloominguilise tantsu autor. I. Adamson aitab kaasa vabariiklike tantsupidude korraldamisele ja on igal aastal lavastanud RAT «Estonias» ansambli «Sõprus» aruandekontserdi. Tubli töö eest ja sooses V. I. Lenini 100 sünniaastapäeva autasustati Ilma Adamsoni juubelmedaliga. Ta on saanud kahel korral Eesti NSV Olemnõukogu Preidiumi ja ka vennasvabariikide ülemnõukogude presidiumide aukirja samuti Eesti NSV kultuuritöö eesrindlase auhinnetuse.

Tartu kunst tänavu

Traditsiooniline Tartu kevadnäitus täitvaid muuseumi ülaokorruse, vaatamist pakub päris pikaks ajaks. Väljapanek tundub tihti, mis viitab žürii ja ka kujundaja kasutoovalle vaagimisele. Sisemise ütluse muljes on arvatavasti oma osa Tartu kunstnike suhtelisel väljakujunenud rahuliku laadil üldse. Palju on ju kurdetud ülikoolilinnu kunsti vananemise üle, ja kuigi viimased aastad on siia noori juurde toonud, ei muuda nende esitatu veel ekspositsiooni üldilmet. Igatahes pole neil päris noortel nüisugust juba esimesel pilgul silmahakkavat mõju kui Tallinnas. Ka on jaanud endiseks proportsioonid — põhiükspositsioonis maal, veidi graafikat ja õige tagasihoidlikult skulptuuri. Domineerivad vanem ja keskmine põlvkond, kelle enamik jätkab Tartule traditsioonilist iseloomulikumat maalilist suunda. Nii näikse seda tüüpiliselt tartulikku rada sammuvat Alfred Kongo ja Enn Vohneri, kelle maastikuvaadetes ja natiurmordides tundub rõõmu vabast pintslilöögist ja maitekest värvist, samuti Linda Kits-Mägi. Elmar Kite eristab mainitud joonistuse suurem osakaal, selle rafineeritus ja närviline tundlikkus, sageli ka puhtnaalilisele väljendusele avatumalt lisanduv mõttekus. Seekord üllatab veel meeldivalt seni vähe silmatorkanud Jüri Marran oma talvise elavaate ja portreevisandiga. Tahaks loota, et need pole juhuslikud kordaminekud, vaid margivad iseseisva laadi kujunemist.

Tundlikku ja maitekat värvikäsitsust näitavad Lela Liivat-Makarova ja Helle Vahersalu, üks spontaanselt, purskavalt rahutus laadis, teine kaalulevamat. Maailjanärvil prevaleerimise poolest lülituvad nendaki sellesse tartulikku suunda, kuigi harjumuspärast objektile sisse toomata. Tegelikult on aga viimane erinevus üsna kõrvaline, lõpuks — botaanikaiaa motiiv pole Kongolgi ju muud kui ettekääne oma värvimulje organiseerimiseks.

Maaililisuse traditsiooni kandjaks on El-

mar Allsalu, kuid nagu Kitsegi puhul murrab tema loomelaadist pinnale tahe anda loetavamat mõtetist tagamaad. Portrees esineb Allsalu eelkõige isiku-maailjana ja võib-olla on tal käesoleva näituse parim Aira Kaalu kujutis. Varasematest Allsalu portreedest võiks sellega kõrvutada vahest A. Rängeli oma — modelli isikupära lausa sügereerivat jõudu hõõgub ka sellest. Et Allsalu on peetud te-ravaks ja pilkehulmuseks, kinnitab veel kord õige olemusliku mõju «Sasklõkk», otsekui kivist vormitud krupsusvillaline lammas avatud akna all, millele on kinnitatud sasklikvaras koos juurdekuuluvaga. Siin on Valtoni grotesket huumorit, too

ELMAR KITS

«Keraamikud» (õli, 1971)

gade põrmud. Louis-Eugène Varlini, Raoul Rigault, Léon Frankeli, Louise Micheli, Gustave Flourens'i, Jaroslav Dombrowski, Charles Delescluze'i, Jeliaveta Dmitrijeva ja teiste Kommuni-kangelaste nimeid kõrvale näi-ti ka neid, kelle elu ja võitlus oli pühendatud kapitalistlikus maailmas ühe autori-teisema avangardi — Prantsusmaa Kommu-nistliku Partei loomisele ja tugevdamisele. Punane Pariis ehtis inelusate kevadlilledega Paul Lafargue'i, Henri Barbusse'i, Paul Vaillant-Couturier', Marcel Cachini, Maurice Thorezi jt. Prantsusmaa 20. sajandi tööli-hikumise ja PKP juhtide kalmud. Lilledesse mattus ka 25-aastase legendaarse rahvus-kangelase, kartmatu kolonel Fabien'i haud, sest eesrindlik prantsuse rahvas ei unusta neid, kes andsid oma elu Teises maailmasõ-jas ja kelle hulgas oli 75 000 kommunisti.

«Me oleme Kommuni lapsed», kirjutas pool sajandit tagasi Paul Vaillant-Couturier. See on lipukirjaks ka tänastel prantsuse kommunistidel, kelle presidendikandidaadi Jacques Duclos poolt 1969. aastal hääletas jag viies prantslane ja kelle kandidaadid alles hiljutistel munitsipaalvalimistel saavu-tasid rohkem võite kui kunagi enne.

Père Lachaise

Ju lõpuks Kommuni memoriaal — Père Lachaise'i kalmistu idanurk, kus kommunaaride sudameid tõhestanud kuulide jäljed on praegugi kiviseinal näha. Thiers'i Gallifet' timukad ei osanud uneski aimata, et sellest verega niisutatud pinnast saab töö-tava Prantsusmaa igavese kuulsuse püha paik...

Père Lachaise'il on vaikne. Uskumatult vaikne, kui tead, et ümberringi on Pariis, see Euroopa tänapäeva esimene suurlinn. Kividel kostab vaid sahimude kaja. Inimesed jaavad siin maaletuste linnas oria mõte-tega üksi. Räägivad kivid.

«Aux morts de la Commune 21—28 mai 1871.»

Miljonid silmapaardid kõigile kontinenti-delt on lugenud kivi taotud punase Pariisi vaimu — surnud Kommuni eest — müllu-vaiutanud oma poegi kaitsva Marionne'i kuju... Veripunased roosid ja nelgid kata-vad haavatud seinu. Nii on kogu aeg. Pidur-päevadel aga mattub siin kegu looduse ülu purpurisse. Kui palju lilli võis olla seal sel kevadel...

«Ember piiratud, igast küljest rünnatud,

dekoratiivsusse, kuid väga omapärane ja harjumustõhkuv mõju on neil lageda taeva ja vee kohale maalitud verinoorte tütarlaste peakestel küll.

Veidi teistsugust loomisühimõtet esitab Valve Janov oma lapsesilme motiivinägemisega — tundub, et just temal tekib esmane mulje kõige muutumatuks ja elamus-säilitavalt lõuendile. Nimetatud kunstniku ja ka Kaja Käneri laad avanes aga kõige segamatumalt hiljutisel personaalnäitusel Tartus, kusjuures praegu eksponeeritu tõendab veel kord nende sümpaatselt mõjuvat veendumuste püsivust.

Peale juba nimetatud H. Vahersalu esin-davd noort Tartut veel Rein Tammik, Pirkko Peebson, Urmas Orgussaar, Ilme Soonsein, Paul Saar ja Heli ning Juri Sestakovid. Kõige küpsemalt mõjub neist Rein Tammik mitmetraditsiooniliste natüür-mordidega, õigem olekski vist nimetada neid «esemete montaažideks» — niivõrd disainerlikult tehnilistena tunduvad nad. Sestakovide ühistöö «Iidne muinasjutt inimesest ja päikesest» jääb aga pealkirja üldistustahtele ja tundeüllusele vaatamata kuidagi koledaks, kavatsus näib takerduvat skeemi.

Skulptuuri leiab näitusel vähe, sellest hakkavad silma Aulin Rimmil tööd. Rimm näitab end nii traditsioonilise laadi valda-jana kui ka eksperimenteerijana. Joonistu-ses köidab Ellen Polli «Tütarlapse pea»; mis on otse vabbelikult nõtkepooneline, kerge frivoolusuline paistab ainult tõstvat lehe artistlikku mõju. Graafikas valitseb ja jääb vist edaspidigi Tartus valitsema Kaljo Põllu, seda mitte ainult tehnilise taseme, vaid eelkõige oskuse poolest tunda ja mõelda. Käesoleval näitusel tutvustab ta viit lehte, millest igaüks pakub elamust. Põllul on eriline oskus anda mõnele fookusele tõstetud looduse piis-vormile sümboli mahukus ja võime kombi-neerida kujutusobjekte ootamatussefekt-kaudu, sellega avada tee assotsiatsioonide-ke. Vist oli Paul Liivak meil esimene, kes võitis loodusedetailid, sellise suurendus-klasi alla, kuid Liivaku nüisugust laadi lehed püsivad enam-vähem passiivse loodus-vaatluse pinnal, muljetena idüllilisest rahu-st ja päikesepaistest. Põllul areneb seama meetod aga omanäoliste detailide kooskõlastamisega hoopis keerukamaks looduseümbooliks. Ka näib tal kõige idüllilise-matki looduspilti, kõige ürgsemat ja puutumatumatki motiivi rõhuvat niingisu-gune tehismailma surve. Nii on sellest puudutatud isegi «Urgorg», rääkimata «Meelolust», kus metsaladulv kõndiv suur tiivuline putukas ülal ja kaks maski-taoliselt tardunud mehenagu all sünnita-vad kokku tõesti isesuguse meeleolu. Tehi-selementi käsitledes on Põllu veelgi kõ-nekam. Kõiki harjunud ettekujutusi parus-tab «Naeratava mehe» kompositsiooniline seigipaisatus.

Põlluga seoses tahaks lõpetuseks märki-da veel üht asjaolu. Tema plussiks on ka see, et ekspositsiooni terviklikkuse ja hea kooskõla juures kõneleb tal juba leht enda eest täielikult ja jääb omaette elavaks üksuseks. Sageli näeb aga, ja mitte ainult vaadeldaval näitusel, keni ja heas mõttes dekoratiivseid töid, mis paistavad alles oskuslikus ekspositsioonis kahe-kolme kaup-rühmitatuna oma kõla saavat, üksivõetuna aga kahanevad hoopis vähemütl-vaiks.

Mirjam Peil

Alfred Karindit meenutades

30. mail möödus 70 aastat Eesti NSV teenelise kunstitegelase professor Alfred Karindi sünnist.

Teeneks koorijuht, helilooja, muusikapedagoog ja väljapaistev organist — nende peamiste tegevusalade kaudu jääb Alfred Karindi nimi eesti muusikaajalukku. Nende silmis, kes temaga lähemalt kokku puutisid, tõstavad tema väärtust veel peen ja taktitundeline suhtlemisoskus, tähelepanelikkus ja südameikkus.

A. Karindi sirus Virumaa metsade keskel. Suures perekonnas, kus valitsesid tükiteismõistmine ja lugupidamine, harjusid kõik lapsed tööd tegema. Tööarmastus ja põhjalikkus on A. Karindit saatnud kogu elu.

Kooliteed alustas A. Karindi isa juures Kaidma külas. Sellele järgnes Jõhvi ministeeriumikool. Süstemaatiline muusikaga tegelemine algas Tartu Opetajate Seminaris, kuhu kadunud maestro astus 1915. aastal. Seminaris muusikaõpetajad olid Juhana Aavik ja Mart Saar. Viimase soovitusel astus Karindi 1920. a. Tartu Kõrgemas Muusikakooli, mille lõpetas 1927. a. H. Elleri kompositsiooniklassi esimese õpilase.

Pärast seminari astus A. Karindi tööle Opetajate Tartu 2. algkoolis, kus ta asutas ka poistekoori. Siit sai alguse edaspidi üha intensiivistuv koorijuhitegevus: 1925. aastast oli ta Tartu Meestelaulu Seltsi koorijuht, 1927. a. asutas üliõpilasegakoori ning pidas ülikoolis muusikaajaloo ja -teooria loenguid. Juba Tartu perioodil hinnati maestro nõndlikku koorijuhikätt ja repertuaarivalikut peent maitset, mis üldse iseloomustavad tema sellealast tööd.

1931. a. lõpetas A. Karindi eksternina Tallinna konservatooriumi oreli- ja kompositsioonierialal. Kaks aastat hiljem astus helilooja Tallinna elama. Jätaks Tartus alustatud tegevus nii koorijuhil kui organistina. 1947. a. üldlaulupeol oli A. Karindi naiskooride üldjuht, samal aastal anti talle ka Eesti NSV teenelise kunstitegelase aunimetus.

Suurt osa A. Karindi elus etendas pedagoogiline töö Tallinna Riiklikus Konservatooriumis, kus ta õpetas muusikateoreetilisi aineid, orelmängu, partituuri lugemist.

Helilooja põhiliselt lüürilise iseloomuga looming haarab kõiki žanreid (välja arvatud lavamuusika). Põhiosa moodustavad selles koorilaulud (saja ümber) ja orelmuusika, kuid ta on kirjutanud ka rohkem soololaule, instrumentaalseid kammermuusikat nii sooloinstrumentidele kui ka ansamblitele, ühe sümfonia, sümfoniilisi poeme, kuus kantaati jm.

A. Karindi viimased koolide lõpetanud Tallinna segakooriga, mille ta asutas 1957. a. Põhiesmärgiks seati vokaalsümfooniiliste suurvormide esitamine, C. Kreegi „Reekviemi“ ettekanne 1969. a. aprillis kuukses leinalauluks maestrole endale.

Pühapäeval, 30. mail oli „Estonia“ kontserdisaalis A. Karindi mälestuskontsert. Päevakohase ettekandega esines prof. Artur Vahter. Valiku helilooja koorilauludest esitasid kõrgemate koolide lõpetanud segakoor ja haridustöölise naiskoor Laine Karindi ja Lembit Verlini juhatusel, tema instrumentaalmuusikat mängisid Ines Rannap ja Sigrid Orusaar Helju Taugi ja Liilian Semperiga.

Maris Männik

Lühidalt

Lenini Keskmuseum Moskvas on teatunud 35 aastat ning, hõlmab praegu 10 000 eksponaati. Muuseumi on selle asutamise peale külastanud 34 miljonit inimest, nende seas 100 välisriigi esindajat.

* Sotsialismimaade arhitektide sümposiumil, mille päevakorras oli arhitektuurimälestiste konserveerimine ja vanade linnade rekonstrueerimine, teatati, et Moskvas luuakse 13 ajaloolist linnarajooni, kuhu kuuluvad Kremli, kloostrid ja väärtuslikumad 16.—19. sajandi arhitektuuriansamblid.

* Saksa DV traditsioonilise parima kuuldusega raamatut võistlusel tuli esikohale „Aufbau-Verlag“ (viis auhinda), järgnesid kirjastused „Dietz“, „Rütten und Leninger“, „Volke und Welt“ ja „Kultur und Fortschritt“.

* Aastail 1966—1970 on Rumeenias ilmunud 13 000 nimetatud raamatuid üldtiraaziga 345 000 000.

* Hiljutil kirjutati Moskvas alla NSV Liidu ja Jugoslaavia kirjastustegevuse ning raamatutulevitamise koostöö protokollile aastaks 1971—1972.

Vahepeal põhjalikult unustatud Leonid Andrejevi looming elab nõukogude teatris praegu üle oma renessansi. Sellest kõneleb ka tema näidendi „Mees, kes saab kõrvakiile“ lavastus Riiklikus Vene Draamateatris. A. Sagalsiku loodud etendus väärib tõstist tähelepanu kui asjalik ettevõtmine rakendada Leonid Andrejevi dramaturgia tänapäeva teatrikunsti teenistusse, kuid iseloomustab samas ka neid märgatavaid raskusi, mida vene klassikalise näitekirjanduse ühe oma laadsena autori tõlgendamine teatriliselt valmib.

Leonid Andrejevi draamaloomingus loikuvad kolm erinevat elu kunstilise kujutamise tasapinda. Andrejevi sümbolismis, milles on enamasti nähtud Macterlincki mõjuavaldusi, liitub tihedalt marionetlik, viirastusliku või satüirilise groteskiga, mis loob tema näidendite sümbolismitasandile konteksti ja tagamaa. Sümbolismi ja groteskitasandil aga põimub omakorda läbi karakteri- ja situatsioonikujunduses ilmnev realism.

Kõik nimetatud kolm tasandit on tuvastatavad ka näidendis „Mees, kes saab kõrvakiile“, ehkki see teos on oma struktuurilt märksa konventsionaalsem kui nii mõnigi teine Leonid Andrejevi loomingus. Peategelased — Mees, kes saab kõrvakiile, ja Consuella — on sümbolistlikult tähendusrikkad lavakujud. Tegevustiku foon aga — tsirkus ja selle ümber ülevaated teise maailma pro kõrgema seltskonna esindajad — on antud grotesksetes toonides. Näidendi situatsioon ning dramaatilist tegevust on samal ajal kujutatud täisrealistliku tõepärasusega.

A. Sagalsiku tõlgenduses kaldubki kogu näidend tugevasti viimasele tasapinnale. Kui kuigi nüisugust lahendust ei saa ebaõigeks pidada, tundub ometi, et Andrejevi tervenisti, kaasa arvatud ka tema sümbolismis ja grotesksed elemendid, ümberlülitamisega olulistlikult realismi ja illusoorse tõepärasuse tasapinnale A. Sagalsiku lavastus vaesestub. Näidend kaotab nii mõnagi oma sisukusest ja ideeravusest, sest Andrejevi loomingut omapära seisneb suuresti just nimetatud eri elementide veevass kunstilises koostöös. Kuid vaatame lavastuse mõningaid aspekte konkreetselt.

Kõrvakiile saavasse Mehesse on Andrejev kätkenud kaks olulist moment: mässu ebaõiglase ja julma maailma vastu ning ühtlasi põgenemise selle maailma eest. A. Solonitsõni Mehes on esialgu enam põgeneja, kelle tsirkusesse pääsemise soovi ahastavates toonides vilksatab painavat hirmu ja traagilise lõpu paratamatuse eelaimust. Kuid lavastuse kontekstis kipub näitlejatöö see kvaliteet tühmistuma, ei tõuse lummutavalt esile, sest lavastaja on tsirkuseolustiku banaalsuse groteskini teravdamata jätnud, kujutanud seda harjumuslikus illusoorse tõepärasuse stiilis. Nimetatud asjaolu tõttu hakkab enam kui vana, põhiaspekti summutavalt, intrigeerima Meest ümbritsev salapärasus, mis ähvardab pöörata kogu loo melodraamaks.

Etenduse jätkudes melodramaatilised jooned aga ei kao, vaid hoopis süvenevad. Et enamik kõrvaltegelasi on lahendatud samas stiilis, groteskini teravdamata, harkavad ka tegevustiku kõrvallinid, eeskätt aga armastus hulkurik Brigueet — Zinida, Zinida — Besano, Besano — Consuella oma melodramaatilises sündmustiku pealiinil tähelepanu eemalekiskuvat kaalu omandama. Pealiinil aga toimub huvitav aspektidevahetus. Klounina endale koha leidnud,

li säärane rujaline lugu. Ühel ja samal ajal tulid koju isa, ema ja poeg. Nad hakkasid oma käimisi jutustama. Ja selgus, et kõik olid näinud tänaval neegreid. Kolme, kahte ja kahte neegrit. Viimase veeranditunnini jookslid. Endla, Koidu ja Kevade tänaval. Paris isearalik Tallinna kohta — veerand tunniga seitse neegrit.

See juhtus meie perekonnas. Siis ma ütlesin: „Jaa, rujaline lugu.“ Tõesti, oli ju teada, et mõni neeger õpib Tallinnas merendust ja kalandust, aga ometi... Muidugi, kord oli juha üksainus neeger meie kandis rujaline nähtus, ent seitse ja korraga... Rujaline? Nimelt — rujaline.

Hiljutil kuulutati välja kolm tuliuut sõna („Sõna ja Vasar“ nr. 8 s. a.): ruja 'fantasia' ja selle naabrid rujaline 'fantastiline' ning ruja 'fantaseerima'.

Iga nne sõna puhul oled uudishimulik ja umbusklik ning tõttad sõna proovima, kuidas ta kõlab, kuidas „istub“ keelele ja lausesse. Tundub, et ruja on värskest jumekas ja naabrid on uudsed ning omapäraseid.

Üldse kulgeb sõnade lugu üpris rujalist rada.

Sõnad kaovad ja tekivad. Mõned uued sõnad hakkavad otsemaid tragilid ametisse. Mõned noored sõnad ei tule aga kuidagi toime, viibivad kausa otekuil varjusurmas, ent siis virguvad ootamatult ja asuvad kibekiirelt askeldama.

Keel areneb ja muutub. Sõnad tulevad eksamilile nagu kevadrohelineid koolipoisid. Uute sõnade tekkimist ja ilmnemist on põnev jälgida.

Võhikule tundub, et uut sõna välmida (välja mõelda) on üsnagi kerge. Segad ja sütid haalikuid, kuni ongi vahnis meeldiv kombinatsioon, mis peaks vastama tähendusele ja olema ka kõlalt kohane. Nii lihtsalt see siiski ei lähe.

J. Aavik kirjeldab nüüdse üldtuntud sõna roim loomist, mis oli pikk, raske ja keerukas menetus. Seda on huvitav lugeda.

Kõigepealt leidis Aavik, et uus sõna peaks alama r-häälikuga, sest „see tõstab ta kõlalt vastavust ja sugestiivsust“. Siis koostas Aavik tabeli, kus oli 63 pikavokaalset ja 112 diftongilist sõna. Need võrreldes leidis ta, et tuleks kasutada diftongi, „sest diftong on drastiilisem, värvikam, võib anda mingi koleduksmulje“. Ning sõna lõpus peaks olema keelest konsonant, „mis talle annaks

maksab A. Solonitsõni Mees tehtud ülekohtu eest maailmale kätte, sest temale osakelangevates kõrvakiiludes on midagi, publikut pro maailma provotseerivat.“

Nüüd ilmub sündmuspaigale Herra (J. Gaituk), isik, kes on rõvunud Mehele kõik — naise, loomingut, au, elu mõtte. Herra kehastab Andrejevil maailma, mille eest Mees on põgenenud ja millele ta kätte maksab. Et ta ka lavastuses nüisuguseks sümboliks kasvaks, tuleks osa lahendada Andrejeville omase satüirilise groteskina, milles ei punduks teatud annus luupainajalikkust. Ent oma melodramaatilisele käsitlusviisile truaks jäädes, puuavad nii lavastaja kui ka osatäitja luua tõsirealist karakterit nagu, muide, ka teiste selle maailma esindajate krahv Mancini (S. Lerman) ja parun Regnard'i (V. Arhipenko) osa puhul. Mehe ja Herra pika ning dünaamilise dialoogi üldisusdool langeb nüisuguse lahenduse tõttu järsult.

Kõige suuremate kaotuste osaliseks aga saab Andrejevi näidendi sümbolne tähendusrikkus Consuella (L. Golovataja) kaaluka osa lahenduse tõttu lavastuses. Ei tohi unustada, et Andrejevil on Consuella oma naiivsuses ja hingepehthuses eelkõige noore, rikkumata elu sümbol. Esitades aga teda mitte naiivseina, vaid lihtsalt runalana, mitte puhkeva naiselikkuse, vaid labasevõitu plikalikkuse kehastusena, nagu L. Golovataja seda teeb, satutakse paratamatult vastuolule näidendi tekstiga. Mehe ja Consuella dialooge lähib stigav tragism, nendest kõlab pidevalt läbi laheneva surma teema kui Andrejevi juhtmotiiv. Consuella osa madaladatud tõlgendamise tõttu väänduvad need dialoogid A. Sagalsiku lavastuses melodramaatiliseks farsiks, traagiline finaali — Consuella mürgitamine ja Mehe enesetapp — aga omandab tahes või tahtmata kriminaalsuse ebaeeldiva kõrvalmaiga.

Välismaa klassikalist dramaturgiat esindab Riikliku Vene Draamateatri viimaste lavastuste hulgas Ferenc Molnári komöödia „Olympia“. Kuigi mitte dramaturgi parimaid teoseid, on „Olympia“ oma vaimkalt sõlmitud intriigi, valedate dialoogide ja lopsakate tegelastega

siiski võrdlemisi tüüpiline näidend iseloomustamaks Ferenc Molnári loomingut. Teemaks on, nagu Molnáril enamasti ikka, kodanluse moraali ja koonib.

Esialgu paistab, et lavastaja A. Sagalsik ongi näinud „Olympias“ peamiselt intriigikomöödiat ja ta sellisena ka lavale toonud. Lavastus tugineb suuresti ehtkomöödiakule karakteriloomingule, millest väljapaistvamana tõuseb esile nimiosa kehastamine N. Samarina poolt. Ta lahendab Olympia rolli maitsekalt ja mõdotundega, karakteriseerides seda aristokraatlikult kõrki iludust ja meelast naist veelvalla sujuvusega. Hoopis uues amplusas näeme A. Solonitsõnit, kelle realiseerida on antud hussarikapten Kovacsi osa. Galanise esimese armastajana mitte just eriti silmapaistev, paneb A. Solonitsõni oma osalohenduse maksima stseenides, kus ta esineb valeavanduristina, et elanduse lõpul demonstreerida iroonilist üleolekut.

Nimetatud paarile assisteerib üsna kannasti V. Jernolajev Kindralina. Kogenud näitlejana oskab ta tabada publiku naerunärv. J. Blinova Hertsojina aga mõjub märksa vulgaarsemana. Kui ta tegelikult tohiks olla, mille tõttu Molnári tekstis sisalduv iroonia kipub suuresti kaotsi minema. Liiga paksult on värvi ka N. Jegorovi Sandamiohviteril.

Need vead osatäitmistes on aga ilmselt seotud lavastajatööga, sest etenduse lõppedes tundub, et A. Sagalsik ei ole siiski päriselt rahuldunud intriigikomöödia ironiseerimisvõimalustega ja on üritanud kallutada Molnári komöödiat sotsiaalse satüiri poole rohkem, kui näidendi tekst seda võimaldada tahaks. Sotsiaalse kriitika element aga, mis ilmneb Kovacsi viimastes repliikides, on Molnáril nii naiivselt deklaratiivne, et selle lavastajapoolne paisutamine muutub võrdlemisi küsitava väärtusega eksperimentidiks.

J. Tombi nim. Kultuuripalees teatuseb Eesti NSV teenelise kunstitegelase Anna Ekstioni juhatusel laste balletiring. Kollektiiv on vabariikliku laste kunstilise isetegevuse ülevaatuse laureaat. Viie tegevusaasta looksul on paljud balletiringi liikmed asunud edasi õppima Tallinna Koreograafiaakoolis. 30. mail oli kultuuripalees balletiringi aruandekontsert. 31. mail esines balletiringi „Estonia“ kontserdisaalis rahvusvahelisele lastekaitsepäevale pühendatud kevadkontserdil.

Pildil: Eesti NSV teeneline kunstitegelane Anna Ekstion juhendab õpilasi.

Valdeko Tobro

nevad sõnad on halvad ja tingimata vajavad asendamist parematega, need ei saa aru yhest ülitähtsast keeleparandamise probleemist.“

Aavik on koostanud säärasteist sõnust pika nimistu. Loen seda. Paljud sõnad on tõesti kohmakad, lohisevad, saatunud. Nagu näiteks: *näojooned, otsaasine, südametunnistus; sõgino; üksikast, võõrastevastuvõetlik, edasi liikama, rõdast lahti võtma (ka lahti riistuma); tagasi lükkama; vastu rääkima; üle kuulama* j.

Aga ma nopin nende teatavate sõnade hulgast välja siiski mõned, mis mulle vastu ei hakka ja isegi meeldivad. Need on muidugi pikad ja kohmakad (ent siiski mitte väga pikad ega tüütud saatunud). Neid saadab omapärane filosoofiline mõtestatus: *abieli* — aidatakse elada, *armukade* — kade armastuse pärast. Neil on juures mingi enne-muistne kõla ja hõng. Nendega kaasnevad mingi sõnade kokkupaneku tarkus ja mõlemis- ning ütlemissõnu.

Need imepäraseid sõnad on *abieli*, *puusark*, *vanaema*, *õõkult*, *armukade*, *uuhane*, *salakaval*, *heaks kiitma*, *kaasa hiskuma*, *kokku leppima*, *meeli heitma*, *minema ajama*.

Võib-olla mõnelegi ei meeldi. Mulle meeldivad.

Meie keeles, nagu igas teiseski keeles, on palju erilisi ja huvitavaid liitsõnu; mis on lausa keele rikkus. Ärgem siis neid üsapiäsa halvaks pidagem äga huupi kõrvale jätke. Nad lisavad kõnele ja kirjale omapära.

Pangem tähele: sõnad armastavad kahekaupa astuda. Nagu paarisbänd.

Või nagu paarisrahvas (vane ja ilus ütlemine).

Võtkem ja noppigem päris tavalisest kõnepruugist: *üdamast-aadamast, kippu ega kõpu; kireldi-vireldi, luud-kondid, lükata ja tõugata; mitu-setu, mossis ja tossis, sigin-sagin, aigas ja soigus; öeldud; tehtud*.

Võtsin kätte kolm raamatut: E. Vilde „Mäeküla piimamehe“; A. H. Tammsaare „Tõe ja õiguse“ I ja A. Jakobsoni „Hilinenud söömaaja“. Lehitsesin, otsisin. Aina paarisõnad nagu kaksikud.

E. Vilde: *naer ja pilge, pilli ja lauluga, tervist ja julgust, arg-salalik, ootab ja norub, torises ja porises jne*.

A. H. Tammsaare: *kiskude ja konksude*

„Kes ei saa aru, et teatavad kaheet-koos-

nevad sõnad on halvad ja tingimata vajavad asendamist parematega, need ei saa aru yhest ülitähtsast keeleparandamise probleemist.“

Aavik on koostanud säärasteist sõnust pika nimistu. Loen seda. Paljud sõnad on tõesti kohmakad, lohisevad, saatunud. Nagu näiteks: *näojooned, otsaasine, südametunnistus; sõgino; üksikast, võõrastevastuvõetlik, edasi liikama, rõdast lahti võtma (ka lahti riistuma); tagasi lükkama; vastu rääkima; üle kuulama* j.

Aga ma nopin nende teatavate sõnade hulgast välja siiski mõned, mis mulle vastu ei hakka ja isegi meeldivad. Need on muidugi pikad ja kohmakad (ent siiski mitte väga pikad ega tüütud saatunud). Neid saadab omapärane filosoofiline mõtestatus: *abieli* — aidatakse elada, *armukade* — kade armastuse pärast. Neil on juures mingi enne-muistne kõla ja hõng. Nendega kaasnevad mingi sõnade kokkupaneku tarkus ja mõlemis- ning ütlemissõnu.

Need imepäraseid sõnad on *abieli*, *puusark*, *vanaema*, *õõkult*, *armukade*, *uuhane*, *salakaval*, *heaks kiitma*, *kaasa hiskuma*, *kokku leppima*, *meeli heitma*, *minema ajama*.

Võib-olla mõnelegi ei meeldi. Mulle meeldivad.

Meie keeles, nagu igas teiseski keeles, on palju erilisi ja huvitavaid liitsõnu; mis on lausa keele rikkus. Ärgem siis neid üsapiäsa halvaks pidagem äga huupi kõrvale jätke. Nad lisavad kõnele ja kirjale omapära.

Pangem tähele: sõnad armastavad kahekaupa astuda. Nagu paarisbänd.

Või nagu paarisrahvas (vane ja ilus ütlemine).

Võtkem ja noppigem päris tavalisest kõnepruugist: *üdamast-aadamast, kippu ega kõpu; kireldi-vireldi, luud-kondid, lükata ja tõugata; mitu-setu, mossis ja tossis, sigin-sagin, aigas ja soigus; öeldud; tehtud*.

Võtsin kätte kolm raamatut: E. Vilde „Mäeküla piimamehe“; A. H. Tammsaare „Tõe ja õiguse“ I ja A. Jakobsoni „Hilinenud söömaaja“. Lehitsesin, otsisin. Aina paarisõnad nagu kaksikud.

E. Vilde: *naer ja pilge, pilli ja lauluga, tervist ja julgust, arg-salalik, ootab ja norub, torises ja porises jne*.

A. H. Tammsaare: *kiskude ja konksude*

„Kes ei saa aru, et teatavad kaheet-koos-

KOLMIKRETSENSIOON

vastus vaataja kohe kontakti näidendi heeroilise olustikuga, et siis tähelepanu muule kiilustamata lasta tal karakteritesse süveneda. Tugevalt ja selgelt kujundatud karakterid saavdki selle etenduse peamiseks elamus-teallikaks.

Näidendi peategelase lendur Konovalovi esitab J. Vlassov positiivse kanglasena selle sõna otseses mõttes, kes talle tehtud ülekohtust ja perekonnaõnne purunemisest kibestumata, poja mõttetust hukkumiseist murematu suudab leida eneses jõudu mitte ainult sõjamehekehuse täitmiseks kodumaa ees, vaid ka usu säilitamiseks inimesesse. Vlassovi Konovalov kasvab etenduse telgkujuks, etalooniks kogu ülejäänud tegelestegalerii väärtustele ja ebaväärtustele hinnangu andmisel.

Ka enamikku lavastuse teistest osatäitmistest iseloomustavad väljapeetud karakterikujundus ja inimliku usutavuse kvaliteet. Eelkõige kehtib see näidendi vastandkujude Trojani ja Batenini kohta vastavalt A. Solonitsõni ja L. Sevtsovi kehastuses, kellest ühe ennastohverdav kirglikkuse, teise hingeline väiklus tuuakse esile värve paisutamata, tabava psühholoogilise karakteristikaga. Sellega kasvab suurte sündmuste keerisesse kistud intelligenti teema lavastuse teiseks keskmaks teemaks, leides huvitava kahepoolse lahenduse. Episoodilistest rollidest paistavad psühholoogilise karakteristika läbimõelduse poolest silma V. Sigovi Narõskin, N. Järvisoni Jekaterina Mihailovna, G. Mikrjukova Ljuba ja G. Tsvetkovi Leitnant.

Mõnevõrra võrastavalt aga mõjub lavastuse ühtlases ansambelis L. Lutsenkova eestlanna Linda osas (kahjuks ei näinud Helgi Sallot selles rollis). Kuigi omajagu sütid langeb näidendi autori kontosse, ei saa ometi märkimata jätta, et ka näitlejapoolne tõlgendus aitab kaasa teatud eksentrilisuse ja isegi eksootilisuse maigu tekkimisele selle lavakuju juures.

Meeldiv on tõdeda, et stiilne karakterilooming annab iseenesest lavastusele vajaliku eepilise tooni, välistades pateetika forsseerimise vajaduse.

Muljeid kokku võttes tuleb nentida, et kõnes olnud kolmest Riikliku Vene Draamateatri lavastusest on „Võõrastemaja „Astoria““ kõige kompaksem ja lavastuslikult lõpuleviidum. S. Lermani lavastus kinnitab teatri suutlikkust töötada nüisuguste näidenditega, kõige lihtsamalt geldes — näitab teatri olemasolevat taset. Kuid samas tuleb nentida ka selle lavastuse harjumuspärasust. Viimane asjaolu aga viibki äratundmisele, et nii teatri kui ka publiku arengu seisukohalt pakuvad praegu suuremat huvi katsed võtta repertuaari harjumuspärasuse purustamist eeldavaid näidendeid, nagu seda on Leonid Andrejevi „Mees, kes saab kõrvakiile“. Ja kuigi viimati mainitud lavastust ei saa lugeda õnnestumiste kilda kuultuks, sest seesama harjumuspärane lähenemisiis on vajutanud talle oma piseri, omandab ta kas või katsena teatri repertuaaris suurema kaalu kui „Võõrastemaja „Astoria““ ennastkordav õnnestumine. Kui järele mõelda, siis see ei tohiks olla ainult paradoks.

Valdeko Tobro

Rujaline lugu

(Sõnad, sõnad)

ea vastukõla ning üldiselt tarvitusele tulnud, siis ei hakanud temagi (s. t. Veski) — ainult oma põhimõtte pärast — säärast vastu tõbeit võitlema; pigem asus ise selle tarvitajate kilda — loobudes isegi enda poolt soetatud sõnavastest.“

M. Lubi toob näite: kuigi EOS andis sõnad *kindma* (sks. *überzeugen*) ja *kinduma* (sks. *sich vergewissern*), ei tauninud Veski siiski rivaali läbilõidud sõna *veendum* ja kasutas seda.

Olgu lisatud, et Veski on kasutanud teisi Aaviku sõnu. Lugesdes Veski artikleid, märkisin välja: *range*; *vaist*; *meenutama* (Aaviku välm sõnad); *häärima*, *levima*; *säilitama*, *vältima*, *vältima* (Aaviku poolt soome keelest võetud sõnad).

Loen nüüd Aaviku „Keelemanifesti“ ja leiain, et autor kasutab Veski-päraseid tuletatud sõnu: *arendama*, *kujundama*, *aste*. Veart mehed need kaks keelemäe naabrimest: olid tülis ja leppisid jälle, sest keel, see mägi, on ju ikkagi üks ning ühine.

Aavik on ütelnud, et kahest koosnevad sõnad, nagu *aiavili*, *puuvili*, *kurjajätk*, *silmapikrjaline*, *ette panema*, *kätte maksama*, *üles kutsuma* jne.; teevad keele imetuse, venivaks ja vanamoeliseks.

Aavik ütleb: „Kes ei saa aru, et teatavad kaheet-koos-

ÜLELIIDULINE TUNNUSTUS

NSV Liidu Kultuuriministeeriumi kolleegium, NSVL Heliloojate Liidu juhatuse sekretariaat ja NSVL Kirjanike Liidu juhatuse sekretariaat tegid kokkuvõtte V. I. Lenini 100. sünniaastapäevale pühendatud muusikalavastuste üleliidulises konkurssis. Ühises otsuses märgitakse, et sellest võtsid osa kõik meie maa muusikateatrid, tuues lavale konkurssi käigus nõukogude heliloojate 200 uudest, neist 41 ooperit, 32 balletti ja 127 muusikalist komöödiat. Kõrge hinnangu sai meie vabariigi muusikateatrite töö Lenini juubeli aastal.

Teine preemia määrati RAT „Vanemuise“ S. Prokofjevi ooperi „Õnnemängija“ lavastuse eest. Siinjuures tõsteti esile dirigent E. Kõlar, lavastaja I. Urbel, kunstnik G. Sander, koormeister H. Sirmaas ning osatäitjad L. Mark, E. Torvik, V. Hein, I. Kuusk, V. Taimre, M. Krinal ja E. Ani.

RAT „Estonia“ määrati kolmas preemia A. Hattaturjani balleti „Gajane“ (N. Rõzenko, V. Smirnovi ja E. Suve libreto) ning balleti „Joanna tentata“ lavastuste eest.

Esimene järgu diplomiga tõsteti esile D. Kabalevski ooperi „Colas Breugnot“ lavastus RAT „Estonias“. Eriti märgiti ära G. Otsa osatäitmine.

Nõukogude autorite nute ballettide osas sai RAT „Vanemuise“ kollektiiv esimese järgu diplom. A. Austeri balleti „Romeo, Julia ja pimedus“ lavastuse eest. Otsuses kiidetakse balletimeistri töö ja osatäitmise eest U. Vilimaa, samuti dirigent E. Kõlarit, kunstnik M. Saret ja tantsijatar J. Poznjakkii.

Helilooja E. Tambergile ja libretist M. Murdmaale määrati teine preemia balleti „Joanna tentata“ eest. Kolmanda preemia sai balleti „Romeo, Julia ja pimedus“ helilooja ja libretist L. Auster. (ETA)

Esikoht NEEME JÄRVILE

ROOMA; 2. juunil (TASS). Siin lõppes VI rahvusvaheline orkestritehnikate konkurss, mille aja aasta korraldab Itaalia muusikaakadeemia „Santa Cecilia“. Sellest muusikafestivalist võitsid osa dirigendid 10 maalt. Üriti tunnistas konkursi võitjaks Nõukogude dirigendi Neeme Järvi.

AUTASUSTAMISI

● Kuuekümnenda sünnipäeva puhul ning kauaaegse loomingulise ja aktiivse ühiskondliku töö eest autasustas Eesti NSV Ülemnõukogu Presidium V. Kingissepa nim. TRA Draamateatri näitlejat Eesti NSV teatrite kunstnikku Helmut Vaagi aukirjaga.

● Seoses pikaajalise edu loomingu ning eeskujuliku pedagoogilise ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest autasustas Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirjaga.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja seoses pensionile minekuga anti Rapla rajooniraamatukogu lugemissaali juhatajale Ludmilla Mäntale Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukiri.

● Viiekümnennda sünnipäeva puhul ning eeskujuliku pedagoogilise ja aktiivse ühiskondliku tegevuse eest autasustas Eesti NSV Kultuuriministeerium Kunda lastemuusika-kooli õpetajat, teemenditsehase „Punane Kunda“ a.ü. klubi naiskooli „Salme“ dirigenti Mae Tammit aukirjaga. Juubilarile anti ka EKP Rakvere Rajoonikomitee ja Rakvere Rajooni TSN Täitevkomitee aukiri.

● Kauaaegse kohusetruu töö eest raamatukogus ja seoses pensionile minekuga sal Paide rajooniraamatukogu abonentide juhataja Elle Mäsa Eesti NSV Kultuuriministeeriumi aukirja.

ESTICA

▲ Ajaleht „Moscow News“ nr. 22 märkis kirjanduse ühikute teiste „Nõukogude autorite viimastel aastal ilmunud teoste seas ka Paul Kuusbergi romaani „Sõdasuvi“ ja Enn Vetemaa „Väikeste reekviiri suupillile“.

▲ Kirjastus „Kilgus“ on andnud välja valimiku Ewald Oksa ekallibrisel koos kunstniku eluloollate andmetega.

(5. lk. järg)

malusoppe kuulutada ega sealt sünonüme ja kujundeid välja tirida

Aega on hirmus vähe, rutt kihutab tagant. Milleks veel lauseid venitada, sõna-pille maahida ja kõnekujundeid voolida? Aga miks me püüame juukseid, harjame jalatsid, vahetame ülikondi ja soetame uusi värvikaid kleite? See kõik võtab samuti aega. Miks peavad siis kõne ja kiri olema hall ning ilmetu, tuhm ning tolmune! Vana kooli- ja kirjamees M. Kampmann-Kampmaa kirjutas 1904. aastal oma „Kirjaseadmise õpetuses“:

„Mõtete avaldus on elav, kui ta lugejat ja kuulajat vangistab, kaasa kisub, ühes mõtlema, ühes tundma sunnib. See on ainult siis võimalik, kui kujutus värskest ja soojalt kõneleja enese mõtteküllusest välja voolab, sest üksinda see võib elustada; kel endal elu on. Kuna seotud kõne iseäranis suuri elavust nõuab, ei tohi ta ka lihtkõnes mitte puududa, sest et see muidu igav ja külv oleks.“

KONGRESSIDEJÄRGNE PLEENUM

NLKP XXIV kongress ja filmitöötajate ülesanded — see päevakorrapunkt määras kõneluste suuna mõeldud teispäeval Heliloojate Majas toimunud Eesti Kinematograafide Liidu juhatuse laendatud pleenumil. Oma ettekandes keskendus liidu sekretär K. Väsa nende sõlmküsimuste käsitlemisele, mida vaeti NSVL Kinematograafide Liidu II kongressil NLKP XXIV kongressi otsuste valguses. Ta märkis, et filmikunsti massifitsus, tema funktsioonide erinevus ja mõjusfääri ulatus määravad meie filmitöötajate isikliku vastutuse suunuse ja tingivad meil riiklik-parteilist lähenemist kõigile filmikunsti ees seisvatele ülesannetele. Ja nagu kongressil toonitati, on just ajaloolis-revolutsioonilised ekaani-teosed meie vastutustunde proovikiviks. Lubamatu on igasugune järeleandmine, mistõttu saab võimalikuks andetute käsitlemise juurdepääs selliste filmide tegemisele, mille tagajärgeks labastatakse meie poliitilisi ja ajaloolisi aateid ning looming muudetakse kunstvälise odava poliitilise konjunktuuri tagajärjeks. Üleliidulisel kinemaatide II kongressil toonitati, et kunstiteose väärtust ei määra mitte tema ega kunstniku ideeline kavatsus, vaid kunstiteose ideelis-kunstilise kvaliteet. Oluline on silmas pidades ka kineastiide II üleliidulisel kongressil väljendatud L. Kulidžanovi

seisukohta, et meie filmiloomingu peamiseks suunaks on tänapäeva kunstiline käsitlus: „Nõukogude filmikunsti eduka arenemise eeltingimuseks on poordumise kaasaajate aktuaalse teemadest, aktiivne sekkumine ellu.“ Ent on vaja meele pidades, et „otsustavat rolli kaasaajate käsitlevate filmide õnnestumisel mängib autori enda eluolukorras, tema suhtumine ümbritsevasse tegelikkusse. Passiivne eluolu kirjeldamine või eluolukorras ühekülgne reprodutseerimine, mis on omane paljudele meie kaasaajateemalistele filmidele, saab teoks tavaliselt siis, kui kunstnik ise hakkab elu jälgima kõrvalt, seades end ühiskonna suhtes kohtu-uurija positsioonile, kelle ülesandeks on ainult küsimuste esitamine, mitte töö avastamine, töö eest võitlemine.“

Peatudes Eesti filmikunsti arenguprobleemidel, kõneles K. Väsa meie filmikunsti ühiskondliku rikastamise vajadusest, stsenaariumide valmistamisega seotud küsimustest ning kolleegiumide organisatsioonilistest tööst, mis ei vasta filmiloomingu tänapäevasele olukorrale. Häda vajalik oleks lahendada nn. stsenaariumide töökordade küsimused, sagedamini korraldada stsenaariumide võistlusi. Näidlikumalt peab suhtuma ka režissööridele. Tuleb ette juhtumeid, et režissööridele, kes on juba jõudnud ära rikkuda kolm ja rohkemgi filmi, ikka ja jälle antakse iseseis-

vaid lavastusi, ehkki neid oleks kasulikum suunata tööle teiste režissööridena. Dokumentaalfilmidest kõneldes märkis K. Väsa, et dokumentaalkino vastu vahetseb elav huvi. Viimast tõestab ka 60 lühifilmi stsenaariumi laekumine hiljuti korraldatud võistlusele. Enamikus neis püütakse lahendada aktuaalseid praegusaja probleeme.

Üleliidulisel kongressil juhiti tähelepanu sellele, et nõukogude dokumentaalfilmi ei ole arengut probleemi- ja diskussioonifilmide žanris. Meie liidul, on kavas käesoleva aasta IV kvartalis korraldada loominguline diskussioon probleemifilmi teoreetilises küsimustes.

K. Väsa käsitles ka liidu materiaalse baasiga seotud asjaolusid ja tõstis aktuaalseks kinomaja ehitamise Tallinnas.

Pleenumil kõneles P. Ojamaa „Eesti Reklaamifilmi“ perspektiividest ja filmitehnika täiustamise hädavajalikkusest. E. Haasmaa rääkis „Eesti Telefilmi“ olukorrast, plaanidest ning lähtekohadest filmide loomisel, G. Alp asetas tulipunkti „Tallinnafilmi“ tehnilise baasi väljatöötamise. U. Tamberk käsitles professionaalsuse probleeme dokumentalistikas. T. Huik peatus kitsaskohtadel, mis on takistuseks filmipropaganda tööstamisel ja V. Kasper jagas oma arusaami si professionaalsusest ning kriitikast.

Kontserdisaalist

Igaku seni toimunud neljast Tsai-kovski-nimelise rahvusvahelisest pianistide konkursist on esile tõstnud mõne väga ereda, omapärase ja võimeka kunstniku. Teisel konkursil 1962. a. arutas erilist tähelepanu inglase John Ogdon, juba väljakujunenud omalaadse isiksuse ja isegi konkursi tingimustes silmapaistva meisterlikkusega instrumentidistantses. Pärast võistlust korraldatud ringreisil mööda Nõukogude Liitu esines I preemia saanud noor laureaat suure menuga ka Tallinnas.

Nüüd, üheksa aastat hiljem oli väga pänev J. Ogdonit nimesti kuulda. Huvitse seenes isegi väike pettumusekartus, sest 25-aastase laureadi puhul on raske aimata; missuguses arengukõvera punkti ta sel momendil seisab. Paljudele on ju konkursi loorberid jäänud interpreteerida kõige helgemaks momentiks.

Kava esimest numbrit, Schuberti c-moll Eksprompti alustas J. Ogdon üsnagi asjaliku tooniga; range pulsiga, mis peaaegu vältis agooilisi vabadusi isegi üleminekutes, kus neid üks oodanud. Kuid eneselegi märkamatuks hakkas see rangelt loogiline ja pidev arendus järjelt enam haarama, saavutades emotsionaalse kulminatsiooni hingestatult väljaõeldud lõpluses.

Ka järgnevad kolm eksprompti mängis pianist väga diskreetset, ilma erilise emotsionaalsuse taotluseta, lastes nagu rohkem kõnelda muusikal kui interpreedil.

Schuberti C-duur Fantaasia („Rändur-fantasia“) omakuvitav seel poolest, et kogu ulatuslik 4-osaline tsüklikline teos on üles ehitatud samale Schuberti enda laulust „Rändur“ parit temaatilisele materjale. Päril puhtal kujul esineb laul II osas variatsioonide teemana. Teistes osades kohtame seda muudetuna, iga kord uuest

aspektist nähtuna, uue karakteri väljendajana.

J. Ogdon ehtas Fantaasia üles väga veenvalt ja terviklikult, hästi tabades erinevaid karaktereid ja rakendades suure tehnilise üleolekuga kõik selle teose väga tülikad passaažid üldise arengujoone teenistusse. Eriti lüügitavalt kõlas II osa. Ilmselt tundub, et ehkki J. Ogdon mängib, kui seda on vaja, ka küllalt kõvasti ja energiliselt, ei kuulu ta pianistide hulka, kes armastavad mängida valjult. Tema forte kolab mõnigi kord „üldiselt“ ega haara endas pooltiki seda varjundirikkust, mida ta annab tagasihoidlikumale nüanssidele.

Kava teises pooles kuulsime Raveli kolmest palast koosnevat tsükli „Õised nägemused“ (kaks esimest neist olid ka Ogdoni konkursiprogrammis). Ogdon oskab väga tabavalt edasi anda igale heliloojale omast erilist kõlalist atmosfääri. Raveli juures kõlas klaver tema käes hoopis teisiti, kui Schuberti mängides — värvikamalt, heledamalt, külmemalt. Peatabelpaanu eeskäsi nagu nihkunud sisuliselt arenduselt rütmile ja värvile.

Erilise avastusena kõlalist väljendusvahendite kasutamise poolest mõjus lõpnumber — Liszti Ballaad nr. 2 b-moll. Räägime palju Liszti klaverimuusika orkestraalsusest (samuti sellest, kuidas Liszti armastas mängida orkestriteosteid klaveril ja saavutas nendega vahel mõjuvama efekti kui terve orkester), kuid mängime seda tavaliselt ikka üsnagi klaverlikult, traditsiooniliste võtete ja tämbritega, sageli õige banaalselt. Ogdon oskas kuulda pealt- naha üsnagi õnnas Ballaadis niisugust tämbriterikkust, mis asetas selle teose ja isegi üldse Liszti teoste interpretatsiooni hoopis uude valgusse. Mõju oli seda suurem, et ettekanne ei olnud rajatud teadli-

kule efektitatule, vaid lihtsalt muusika olemuse mõistmisele.

Lisapaladena kuulsime kahte Chopini väga virtuooslikult mängitud etüüdi ja kahte balladi (g-moll ja f-moll). Viimastes oli küll palju väga haaravaid momente, kuid tundus siiski, et autorile omase kõlalise ja meeleolulise atmosfääri tahamine ei olnud nii veenev kui eelmiste heliloojate puhul. Samuti oli esitus vähem korrektn.

John Ogdoni kontsert oli eriti pianistidele käesoleva hooaja huvitavamaid elamusid.

Virve Lippus

Pühapäeval esines Kadrioru Kunsti-museumis noor andekas tšehhi viiulikunstnik Peter Michalica.

Viuldaja mäng oli väga sümpaatne — loogiline, väga tõsine ja tahteline. Hea tehnik, täpne intonatsioon ja kõrge kõlakultuur võimaldavad tal teostada oma kavatsusi häirimatult ja suure mõttelise kontsentratsiooniga. Seda tunnetas eriti kava esimest poolt kuulates, kus kanti ette teosed sooloviilule. Tugeva mulje jättis Bach'i väga suur C-duur sonaat, isearan selle fuuga. Viimases osas viuldaja pisut väsis.

Ebamäärased olid muljed kammerosonadidest (Mozart, KV 304 ja Grieg, c-moll), kus viuldaja partner oli pianist Ivan Palov. Tema mängus ei olnud sel määral selgeid, karakterseid kujundeid kui üldist kõlalooni. Ka viuldajal oodanus siin suuremat dünaamilist reljeefset ja tämbritelist mitmekesisust. Rohkem vajanuks ka rahulikumaid momente, rohkem piano't, kergust ja õrmeid toone. Väga aktiivne maneer nagu vaesustas muljet.

Iseäranis head olid lisapalad.

Endel Lippus

Jätk ilusale vaele

Juhan Peegel reflekteeris meile „Loomingu“ juubelinumbris ilusa vale populaarteaduslikust raamatuarjast, „mille hästi valitud nimigi on peaaegu et üldrahvalikuks saanud.“ See vale on suure ühiskondliku tellimuse vastupeelduseks ja nagu iga soovunelm; nii täiuslik, et jääb üle ainult öhata...

Selles, missugune peaks olema meie populaarteaduslike raamatute esindussari, saab J. Peegliga ainult ühel nõul olla. Sarja kuuluv raamat ei tohiks olla liiga paks (autoril on vähe aega kirjutamiseks, lugejal lugemiseks), ta peab olema meeldivalt kujundatud ja niisugustes mõtutes, et raamatu kaasavõtmiseks ei tarvitse koormata portfelli, vaid ainult kuuetaskut või kääkotti. Hea populaarteaduslik käsitlus on saadud andmete ja informatsiooni oskusliku kontsentreerimise teel, mitte teaduse andmete süsteemilist lahendamist ilusate sõnade vahus. Eri teadus- ja kultuurialadele pühendatud raamatud vastavad teatud

ühsetele nõuetele, mis saavutatakse sarja väljaandeid toimetava ühtse kooli saanud toimetajatega.

Juba mõned head aastad töötab meil õigei näidlik toimetajate kool — see on ENE toimetuse. Kõrge kvalifikatsiooniga spetsialistid on teinud ära juba rohkem kui pool ENE tööst ja 1973. aastast on ette näha nende koormuse järkjärguline vähenemine. On loomulik nõuda ENE toimetust, et selle aja peale hakkaksid ilmuma mitmesugused eriala- ja biograafiliseksikoni. Kuid ei tohi ka unustada, et hea töö on ainult niisugune töö, kus tehakse ära kõik, mis on ootuspärane, ja veel midagi üle selle. Kas ei võiks siis J. Peegli ilusa vale jätk olla niisugune:

On vastu võetud ettevalmistus populaarteaduslikule raamatuarjale „ENE raamatukogu“. Tõsi küll, ettevalmistuse kirjapanemisel tekkis pahandusi, sest väljakuulutatud 20 000 tiraazist ei jätunud kaugeltki kõigile soovijale; nähtavasti mõjus siin ka ENE autoriteet. ENE peatoimetuse on võtnud endale ühtlasi ka „ENE raamatukogu“ peatoimetuse osa ja on kinnitanud sarja

temaatilise plaani lähemateks aastateks. ENE ühiskondlikud teaduslikud osakonnad võtavad oma hooldeks autorite leidmise ja teevad õige aktiivselt ettepanekuid järjekordsete raamatute ilmumissuuna võtmiseks. Toimetusse saabunud 5–7 autoripoognaste käsikirjadega töötavad ENE koosseisulised toimetajad. Neil ongi selleks parajasti aega, sest ENE käsikirja toimetamine on lõpule jõudmas. Pealegi ei anna ühe väikesse raamatukesse toimetamine aasta ku ni paari kohta eriti suurt lisakoormust. Hea meel on „Valguse“ direktoril, sest sisetulekud raamatuarjast on korralikud.

Et seda ilusat valet teoks muuta, on tarvis ainult head tahtmist. „ENE raamatukogu“ väljaanne nr. 1 võiks ilmuda juba 1973. aastal. Sellega oleks siis lõpuks makstud ka ENE moraalne võlg populaarteaduslikule kirjandusele, mis tekkis siis, kui populaarteadusliku kirjanduse ühiskondlik nõukogu ENE initsiatiivgrupiks ümber kujundati.

Harry Oiglane;

Füüsika ja Astronoomia Instituudi teadusala asedirektor

Surume kätt

Margarete Fuksil, kes on sündinud 4. juunil 1921, lõpetanud Riigi Kunsttööstuskooli dekoratsiooni alal, õppinud moeplaatimist ja maalikunsti Tallinnas Kujutava ja Tõeluskunsti Koolis ning seejärel töötanud 27 aastat Eesti NSV Kunstifondi Kunstiõnede Kombinaadi dekoratiivteeljes.

M. Fuksil on rohkem kui üks eriala; esmapoones aga ruumikujundaja-dekoratori oma. Loomingu peamised varud on kunstnik pühendanud lastele ja lasteteeadele. Neid asutusi (lasteade; söömi, fototähtsusi jm.), millele Margaret Fuks on andnud hõlbase väljenduse ja kunstipärase kujunduse, leidub õige rohkelt. Ka paljud jankud; oravad ja muuduloomad, mis moodustavad lastepildide peamisi kaunistuse; on kunstniku andunud käe all sündinud.

Vahel vahesed teavad, et Margaret Fuks hakkas eesti nõukogude kunstis esimeste hulgas monumentaalkunsti väljendama. Koos Valli Lember-Bogatkina tegi ta sgrafito-tehnikas pannoo „Kalevi“ spordihalli välisseinale. Samasuguses koostöös on eksperimendina valminud ka esimeste Mustamäe majade otsaseinte kujundused.

Täna juubilar loeb oma peamiseks erialaks akvarellimaali, plakati- ja postkaardikunsti, lasteraamatute illustreerimist. Alles hiljuti said trükitavalis ja kirjastustele üle antud armenia laste vene keele abitsa illustreerimist. Paljudele rahvastele poisse-tüdrukuid kujutavatele värvilistele postkaardidele ja laulupidude plakatile on trükitud M. Fuksi autorinimi. Kunstnikustel esineb kunstnik akvarellportreedega, enamasti samuti lastest. Üks neist portreedest saadeti hiljuti ka nõukogude kunsti naitusele Kuubasse.

Peale kõige muu tunneme M. Fuksi aktiivse ja erksa vaimuga inimesena, spordi- ja matkalarastajana, autosõidu- ja aiandushuvilise.

Nisama palju huvi ja energiat edasiseks!

Valli Tigane

ILMAR PÖDER — 50 —

Eesti Televisiooni ja Raadio estraadiorkester tähistab järjekordset juubelit. 5. juunil jõuab pooleajandada tulbani kontsertmeisteri asetäitja viuldaja-artist Ilmar Pöder.

Juubilar on sündinud 1921. a. Tallinnas. Aastail 1946–1950 õppis ta siinse konservatooriumis. 1944. a. sügisel, pärast Tallinna vabastamist asus tööle Eesti Raadio sümfooniiorkestris, 1961. a. peale kuulub estraadiorkestrisse. Töökaaslasted hindavad teda tubli pillimehena ja harva, aga tabavalt väljendava humoristina.

Palju õnne ja tugevat tervist järgmiseks pooleajandiks soovivad kolleegid.

„Vanemuise“ ballett Saksa DV-sse

Homme, 5. juunil sõidab külastustele Saksa DV-sse RAT „Vanemuise“ balletikollektiiv. Potsdami teatrituulile esinetakse neljal korral. Kava esimeses pooles esitatakse Raveli „Hispaania rapsodia“, K. Yamada „Pärlipüüdjad“ ja II vaatus U. Vinteri balletist „Kevade“, teises pooles „Kontsert mustas“ (Bachi muusika) ja mitme ameerika helilooja muusika alusel loodud „Chicago“. Balletitöid lavastajateks on Clo Vilimaa ja Ida Urbel.

Aastaks 18. juunil. „Vanemuise“ külastused on vastuvõetud Hans-Otto nim. Potsdami Teatri külaskäigule Eestisse.

Mida ihkas...

...ja mida sai

(«Perets»)

«Belge, kas te häält kuulete?»
«Kuulen, doktor. eriti «Ameerika häält»»
(«Perets»)

HAIGEKOOLASTUS
«Vaeake, kas sul on nii kohutavad valud?»
(«Ungari»)

(Tšehhi)

DIAGNOOS.
«Ma kuulen ainult kahinat.»
«Vaimatult mu mees tuleb alles ohtul koju!»
(«Ungari»)

«Doktor, te saite minust valesti aru. ma palusin ainult sinist lehte!»
(«Perets»)

«Ma loodan, et teil grippi ei ole?»
(«Ungari»)

(Poola)

«Doktor, ma kuulen halvasti.»
«Kuidas, palun? Rääkige valjemini!»
(«Valgevene»)

Tuleb tunnistada, et pidev viibimine suurlinna industriaalses miljöös mõjub isiksusele mäsandavalt. Seetõttu kasutan tööülesannete edukat ning kadudeta täitmist kahjustamata iga vaba võimalust suundumiseks looduse rüppe. Viimasel ajal sõidan jalgrattaga, mis muudab kokkupuute vähemtsiviiseeritud maastikuga vahetumaks ja rentaablimaks. Nüüd meenubki mulle viimane kirgas väljasõst urbaniseerumise tiigripuust.

On varane hommik, kui minu spidomeeter hakkab mõõtma asfaltilinti. Mõlemal pool teed tõuseb udu. Udu ei ole küll impressionistlik, kuid siiski on hea meenutada suuri prantsuse maalikunstnike eesotsas vendade Monet'iga ja Monet'ga. Ei maksa arvata, et ma tean ainult nende kahe nime.

Siiski on kahju, et ma ei väljunud veelgi varem; kui veel kuindžilik kuu valgustas meie armsaid kristjanraallikke maastikke. Muidugi, ka Paul Raud oli tubli kunstnik. Põrnat ka tähtsena kasvama suurt ja kõrget tamm, mis annab kogu ümbruskonnale viiraltliku sügavuse ning filosoofilise mõtestatuse. Kahjuks ikka veel kujutab mõne inimese

hing troostitult kõrbelagedat; ma mõtlen traktoristi, kes on tamme all peatanud oma traktori koos virtsaveotsisterniga. Barbaarsus, rohkem ei suuda ma ütelda. Onneks hakkavad minu hingeava leevendama tunnusarelikult rahulikud väl-

Jüri Tuulik

OMADE KESKEL

jad mõlemal pool teed. Kui kirjanik elaks, leiaks ta siit nii tõe kui õigust. Kuid kõik me oleme surelikud.

Mida kaugemale linnast, seda enam tunnen enda ümber eksüperilliku rahu- ning ülevat õnnetunnet. Kusagilt olen lugenud, et see suur prantslane ei tunnista füüsilist truudust. Loomulikult avaldas talle negatiivset mõju igapäevane veinitarbimine. Viimasel ajal on ka meie veinide assortiment tunduvalt laienenud.

Tõuseb päike, ja ma tunnetan kõikide oma meeltega Griegi. Mõlen heliloojat.

Norralastel on olemas ka samanimeline kirjanik. Muuseas, muusika, monumentaalskulptuur ja arhitektuur on kunstialad, mis neelavad inimest tervikuna. Võiks kasutada ka terminit „kunst-kiskija“, mis harmoneerib meie rahutu sajandiga. Tuleb tunnistada, et Griegitu kaotaksid meie päikesetõusud palju oma sisutihedusest.

Veel veidi ja ma ronin sadulast, et peatuda määrdunud jõelindis ääres. Viimasel ajal on ka kinoilme hakatud lintideks nimetama. Mis neid seob? Võib arvata, et tsivilisatsiooni hukatuslik mõju. Kino külastan harva, kuid jões märkan igat- hest paljugi sellist, mis tekitab meelehärmi. Mis meist küll saab, küsin tahtmatult. Jack Londoni selged ja külmad jõed tõstavad siiski minu meeleolu. Tundub, nagu jookseks üks selline voolus ka minust läbi, puhastades mu tahmunud hinge. On tõsiselt kahju, et kapitalistliku ühiskonna raudsesse haardesse pigistatuna võitis mainitud kirjanik liigse an- nuse unerohu.

Heites veel viimse pilgu masuudilaigulisele lindile; pöördun linna poole tagasi. Mulle puhub vastu jesseninlik sinine tuul.

Võrsked tuuled, seejuures mitte ainult sinised, on alati teretunud. Siinjuures olgu märgitud, et Jessenini üks poeg on tunnustatud jalgpallistatistik. Fakt on vähe mõju avaldanud eesti jalgpalli arengule.

Koidatuul äratab minus hemingveilikku elujana. Dostojevskilik ängistus paisub rinnas, kui mõelda, millest kõigest jääb inimlops linnas ilma. Otsustan suurenda- da oma vahetat kontakti loodusega. Igat vabal hetkel püün ma siia; vaimusuur- rustest hingestatud maastikule. Kadestan teid, mehhanisaatorid ja reakolhoosni- kuld!

Mida lähemale linnale, seda selgepi- rilisemaks tõmbuvad ealvoldkallikud in- dustriaalpanoraamid. Hommikune värs- kus suudab veel peletada seda, mida väga õigesti on jäädvustanud Maseroel. Loo- mulikult ei tahtnud ma neid kahte kunstnikku võrrelda. Okas on eelkõige okkalik.

Juba varjavad silmapiiri vabrikukorst- nad, mis majakovskilikult sirgjooneliselt sihivad taevasse. Jah, tuleb paratamatult tunnistada; et ka linn on leidnud suurte meistrite poolt ülistamist. Läheneb as-

jale inimlikust aspektist. Isegi geeniuustel esineb loomingulisi mõõdalaskmisi. Mis Majakovskisse puutub, siis on ta kirju- tanud nii mõnegi huvipakkuva värsi.

Kuulen trammil tütavat põntsumist. Loomulikult pole see Verdi „Võidumars“ ooperist „Aida“, kirjutatud Suessi kanali avamise puhuks. Suessi probleem vajab muidugi kiiret lahendamist. Praegu te- hakes selleks vajalikke jõupingutusi.

Seisatan hetkeks tänavaristil, hommi- kuse ärkava tõlemise keerises. Kos suu- docks kõike seda jäädvustada? Võib-olla ainult nüisugune mitmepalgeline isiksus nagu Leonardo da Vinci. Väärib märki- mist, et Leonardo oli vasakukäeline. Ka poksis annab selline asümmeetrilisus sil- mapiistvaid tulemusi. Ise olen parema- käeline. Siiski pole see takistanud mind tegemast mõningaid täiuslikke meie teha- se nõbbikonveieri liikumissüsteemi määrdevehhanismis. Tähtis on eelkõige vaimne rahutus.

Inimene peab olema üllatamisvõimeli- ne nagu Trooja hobune. Sellise mõttega sõidan tehase hoovi. Sulgudes kriikstatah värv minu taga nagu Kiplingi kass,

Põhjalikke ülevaateid ühe kunstniku loomingu kohta il- mub meil harva, terve kunsti- ala pikema arenguperioodi analüüsi avaldamine on lausa erakordne. Kui see on nii põhjalik, elavalt kirja pandud ja hästi trükitud nagu käesoleval juhul, siis võime rääkida suursünd- mustest kogu eesti kultuurielus.

Seda raamatut* on kaua oodatud, ja nagu häbenedes hiljaksjäämist, on ta üks neist vähestest kõvakaanelistest trükitistest, millel puudub ilumisaasta. 270-leheküljeline ligi 180 reproduktsiooniga teos annab korraliku ülevaate eesti nõukogude graafikakunstist aastail 1940–1965. Sellele lisandub veel peatükk, mis käsitleb perioodi 19. sajandi algusest kuni 1940. aastani. Ka põgusal tutvumisel kogu teo- sega selgub avapeatüki vajalikkus. Raamat on venekeelne, mõeldud ees- käit lugejaskonnale, kellel vaevalt et on erilisi eelteadmisi eesti kunsti arengust ning kellel varasemat perioodi linnulennuliselt käsitleva osata oleks paljusid eesti tänapäeva graafika probleeme raske mõista. Tundub, et autor on osanud siin esile tuua kõige olulisema. Materjal on ruumipuudu- sel esitatud küll väga kokkurehutatult, arvatavasti oleksid aga kärped mõne- des kohtades veelgi kasuks tulnud.

Teine peatükk, raamatu kolmest pea- tüki küll lühim, on kõige paremini

haaratav. Neljakümne viiel leheküljel, millest osa võtavad enda alla repro- duktsioonid, on B. Bernsteini lähika- lutult esitanud eesti nõukogude graafi- ka arenguloo. Eriti meeldiv on eesti graafikakoolkonna olemasolu rõhutami- ne — fakt, mida meie kunstiteadlased on seni millegipärast peljanud esile tõsta. Siin pühendatakse lõik ka graafi- ka väljendusvahendite täiustamise kahele põhilisele suunale. Meeldejää- valt on selles peatükis esitatud leedu ja eesti graafikakunsti võrdlus.

Kolmas ja kõige mahukam peatükk (120 lk.) peab andma ülevaate meie juhtivate graafikute loomingust. Tekib mõte, kas pole siin vahet nimetatud liiga palju graafikuid, kelle loomingu põhjalikum käsitlus puudub seetõttu, et tegemist on võrdlemisi keskpäraste kunstnikega, kes paremal juhul on kaasa aidanud vaid meie graafika kvantitatiivsele paisumisele. Paljud ni- med, mille mainimine võis olla vajalik küll B. Bernsteini samatemealisel kan- didaadidissertatsioonis, muutuvad ra- matuse asjatuks ballastiks. Ja veel — vahel on kunstnike loomingut näidete- na nimetatud töid, mis seisavad all- pool autorite tegelikke võimeid või kuuluvad loomingulise ebaõnnestumise hulka. Näiteks mainib autor, et Adam- son-Eric lõi mõned lehed sarjast «Ees-

ti rahva eluolu». Kas selle esitletoomi- ne ei ole liigne, sest eelmises peatü- kis (lk. 100) on juba lugejale antud teada, et tegemist on ebaõnnestunud tööga? Tore, et kõrvuti põhjaliku ja asjaliku ülevaatega G. Reinorffil, A. Bachi, E. Okka jt. staažikate kunstni- ke loomingust on B. Bernsteini küllal- dast tähelepanu pööranud ka noorema- tele — H. Eelmäele, H. Lareteile, E. Tihemetsale, P. Ulasele, s. t. nalle, kelle aktiivne loomeperiood ei ületa- nud raamatut kirjutamise ajal veel viit aastat.

Vaadeldav teos annab ülevaate va- bagraafikast ja ka raamatukunstist. Esmatüvumisel on raske hinnata, kas autoril on õnnestunud leida optimaal- ne suhe nende probleemide käsitte- misel.

Tutvudes raamatu lisadega, torkab eelkõige silma reproduktsioonide ni- mestiku ebaotstarbekus. Reproduktsio- nide allkirjades pole märgitud töde teostamise tehnikat, mis graafika puhul on vägagi tähtis teada. Toimetaja on nä- havasti mõelnud nii, et keda tehnikat bu- vitab, vaadaku raamatu lõpus repro- duktsioonide nimestikust. Kuid et vil- mased on numbridamata, siis on ot- simine võrdlemisi aegaviljev ja eba- mugav. Ka raamatu tegijad ise on sellega kimpu jäänud, pakkudes nimes-

tikus välja O. Soansi «Noore botaani- kus», missugust reproduktsiooni me teosest ei leia.

Andmed kunstnike kohta on liias- toodud tõesti pealkirjale vastavalt kõigi kohta, kes tekstis mainitud. Hä- rivalt silmatorkavad vead M. Laarma- ni, A. Roosilehe, E. Tiido sünnidaatu- mite juures on ilmselt trükikuradi- tembud, mitte autori lohakas.

Mis puutub bibliograafiasse, siis siin tundub olevat lõnk. B. Bernsteini kirjutab (lk. 264): «Nõukogude peri- oodi bibliograafia (kuni 1965. aastani) kaasa arvatud on koostatud võimalik- kult täielikult, kuid ei haara populaari- seeriva iseloomuga ajalehe- ja ajakirja- artikleid». Tegelikult ei sisalda biblio- graafia ühtki ajaleheartiklit. Kas tões- ti kõik ajalehtedest graafika kohta il- munu on vaid populariseeriva iselo- omuga? Kaugeltki mitte, näiteks B. Bernsteini oma artiklid ajalehes «Sirp ja Vasar» («Mille nimel?», nr. 26, 1962; «Noorte kunstnike head ja vead», nr. 108, 1959; «Vive Tõlli», nr. 21, 1965 jt.) sisaldavad asjalikku analüüsi ja hinnanguid, mis on kasuta- mist leidnud ka vaadeldavas raama- tus. Või L. Viirjoja «Mõnedest uutest joontest meie vabagraafikas» («Sirp ja Vasar», nr. 23, 1965), mille pealkiri juba näitab, et tegemist pole popula-

riseeriva kirjutisega.

Nüisugune põhjalik teos, mis peale- gi muutub vajalikuks käsiraamatuks eesti graafika kohta kõigis liiduvaba- riikides, oleks pidanud lisana sisalda- ma ka nimerregistri, mis oleks tundu- valt hõlbustanud üksikute kunstnike loomingust ülevaate saamist, seda enam et paljudest on juttu kahes pea- tükis, mõnedest aga ka kõigis kolmes.

Ja lõpuks küsimus: et teos on sisu- kas, informatsioonirikas, kas ei tuleks ta siis kiireks korras ka eesti keeles välja anda? Arvan, et mitte. Kohe lu- geja lauale jõudev «Eesti kunsti aja- loo» II köide esitab vaadeldava raama- tu põhikontseptsioonid, paari aasta pä- rast järgnev I köide ammandab esime- se peatüki sisu. Eelkõige oleks aeg juba mõelda järjele — eesti graafika arenguloole aastail 1966–1970.

B. Bernsteini «Eesti graafika» on loodud pikaajalise töö viljana, haarab küllaltki laia probleemide ringi, avades keerulises põimungus olevate erineva- te autorite loomingu ja kogu eesti graafikakunsti arengusuhted. On loo- mulik, et ühekordeks lugemisel võib mõndagi teose väärtustest (või olla ka puudustest?) tähele panemata jääda. Igat juhul vääriv raamat rohket luga- jaskonda ja mitmeid retsensioone.

Jüri Hain

Raamat eesti graafikast

TOIMETAJA E. LÖBU.
TOIMETUSE KOLLEGIUM: I. MOSS, M. PORT,
A. PÄIEL, L. REMMELGAS, J. RÄÄTS, A. SAAR,
A. TAMM, L. TIGANE, L. TORN, P. UUSMAN
JA D. YAARANDI.

Toimetusi Tallinn, Pikk t. 54, postkast 398. Toimetuse telefonid: toimetaja — 499-05, toimetaja asetäitja — 499-24, kunstiosakond — 414-18, vastutav sekretär ja trükoosakond — 467-03, kirjandus-, teatri- ja kultuuritöö osakond — 432-46. «Sirp ja Vasar» ilmub kord nädalas. Tellimishind kolmele kuus 60 kop. Üksiknumbri hind 5 kop. Väljaandja kirjastus «Perioodika». Tallinn, Pikk t. 37. «Sirp ja Vasar» («Серп и Молот») орган Министерства культуры Эстонской ССР, Союз писателей Эстонской ССР, Союз художников Эстонской ССР и Союза композиторов Эстонской ССР. Издательство «Периодика».

MB-04498

Trükkkoda «Punane Täht», Tallinn, Pikk t. 44/58.

Tellimuse nr. 964